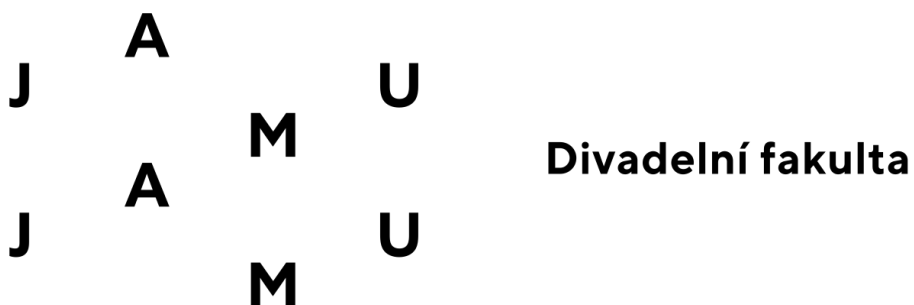

JANÁČKOVA AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ

Divadelní fakulta

Ateliér divadla a výchovy

Terapie loutkou u dětí mladšího školního věku s PAS a Downovým syndromem

Diplomová práce

Autor práce: BcA. Tomáš Böhm

Vedoucí práce: MgA. Pavel Baďura, Ph.D.

Oponent práce: MgA. Radka Macková

Brno 2023

Bibliografický záznam

BÖHM, Tomáš. *Terapie loutkou u dětí mladšího školního věku s PAS a Downovým syndromem* [*Puppet therapy for children of younger school age with ASD and Down's syndrome*]. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Divadelní fakulta, Ateliér Divadlo a výchova, 2023, 99 s. Vedoucí diplomové práce MgA. Pavel Baďura, Ph. D.

Anotace

Diplomová práce „Terapie loutkou u dětí mladšího školního věku s PAS a Downovým syndromem“ představuje Terapii loutkou a spolek jí zřizující, THeatr ludem. Součástí práce je přiblížení primárních symptomů, Poruch autistického spektra a Downova syndromu. Následně práce sleduje působení Terapie loutkou na děti mladšího školního věku s touto diagnózou a celkové vnímání využívaných terapeutických loutek.

Anotace anglicky

Diploma thesis "Puppet therapy for children of younger school age with ASD and Down's syndrome" presents Puppet Therapy as well as the establishing association THeatr ludem. Part of the thesis is also an introduction of of the primary symptoms, Autism Spectrum Disorder and Down syndrome. Following part of the thesis is consist of a description of an effect of Puppet Therapy for children of younger school age with such an diagnosis and the perception of the used therapeutic puppets in general.

Klíčová slova

Loutky, terapie loutkou, autismus, Downův syndrom, první stupeň základní školy, pedagogika.

Key words

Puppets, puppet therapy, autism, Downs syndrome, primary school, pedagogy.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.

Brno, dne 15. května 2023

BcA. Tomáš Böhm

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval všem, kteří se mnou o daném tématu vedli rozhovory, diskutovali a svěřovali mi své zkušenosti. Děkuji všem svým respondentům, bez kterých by se tato práce nemohla uskutečnit. Současně velké díky patří vedoucímu mé diplomové práce, panu MgA. Pavlu Baďurovi, Ph.D., za jeho otevřenost, pohotovost a cenné rady. Poděkovat bych chtěl také svému dědovi za korektury, celé mé rodině a Kláře za podporu a trpělivost.

Předmluva

Terapie loutkou je mou prací a současně koníčkem od závěru bakalářského studia v roce 2021. Práci vykonávám aktuálně ve čtyřech školských zařízeních pro děti se specifickými potřebami. Dětské diagnózy jsou různé, od zrakových postižení po kombinované mentální poruchy s fyzickými projevy.

Mou první skupinou byla Mateřská škola speciální, Barvičova ul., kde jsem vedl třídu dětí s Downovým syndromem. Tam jsem si kladl spoustu otázek, jak lze více přiblížit terapeutická divadelní setkání s loutkou právě těmto dětem. To byl první impuls pro vznik této diplomové práce. Zároveň věřím, že když nic jiného, tak tato práce pomůže se zviditelněním a budoucím růstem celého programu Terapie loutkou.

Obsah

Úvod	11
1. Terapie loutkou	13
1.1. Rámec	14
1.2. Témata	14
1.3. Název	15
2. Vznik Terapie loutkou	16
2.1. MgA. Hana Volkmerová, Ph.D.	16
2.2. MgA. Tomáš Volkmer	17
3. Theatr ludem.....	19
3.1. Dramadílňy	19
3.2. Přehlídka Ostravská lokálka.....	21
3.3. Vzdělávací semináře	21
3.4. Inscenační tvorba	22
4. Vybavení Terapie loutkou	23
4.1. Loutky.....	24
4.1.1. Pan Barvička	25
4.1.2. Slečna Mašlička	26
5. Lektori Terapie loutkou	27
6. Rituál	29
6.1. Téma příběhu	32
6.2. Vzorová lekce.....	34
7. Symptomy a diagnózy	40
7.1. Poruchy autistického spektra	40
7.1.1. Autismus	41
7.1.2. Aspergerův syndrom	42
7.1.3. Rettův syndrom	43

7.2. Downův syndrom	45
8. Výzkumná část diplomové práce.....	49
9. Socializace	51
9.1. Socializace jedince.....	51
9.2. Socializace v rámci kolektivu	54
10. Loutka	57
10.1. Problematika šnekové hlavy	57
10.2. Aktuálnost loutek.....	59
11. Síla rituálu.....	64
12. Možnosti pro budoucí růst Terapie loutkou	66
Závěr	67
Použité informační zdroje	69
Literární zdroje	69
Online zdroje.....	72
Seznam obrázků.....	75
Příloha	76
Otázky pro speciální pedagogy.....	76
Otázky pro zakladatele Terapie loutkou	76
Rozhovor s pedagogy	78
Mgr. Lucie Zalotěnková	78
Mgr. Dagmar Šebelová.....	81
Mgr. Tom Vlačič	86
Rozhovor se zakladateli.....	88
Hana a Tomáš Volkmerovi.....	88
Průvodní představení Terapie loutkou pro pedagogy	99

Úvod

Ve své diplomové práci přiblížím činnost projektu Terapie loutkou, a to především na základě vlastní zkušenosti při jejím vykonávání. Výchozím bodem pro tuto práci bude specifická skupina účastníků ve věku mladšího školního věku, mezi šestým až jedenáctým rokem života. Na toto číslo ale budu pohlížet z pohledu mentálního věku, nikoli fyzického, jelikož se jedná o děti s poruchami autistického spektra a Downovým syndromem.

V první části práce vyličím ve zkratce samotný vznik a fungování projektu Terapie loutkou společně s popisem činnosti celého spolku THeatr ludem, který projekt zaštiťuje. Následně představím dvojici loutek, pana Barvičku a slečnu Mašličku, které jsou ústředními postavami terapeutických lekcí.

Specifičnost účastníků přiblížím pomocí vysvětlení jednotlivých poruch mentálního vývoje a pokusím se popsat jejich základní znaky. Poruchy se pokusím analyzovat z hlediska laického, aby můj případný popis mohl použít kdokoli pro první krok k odborné literatuře. Nicméně nerad bych, aby si někdo pletl mou práci s odborným zdravotnickým či psychologickým materiálem. Snad možná jako příručku pro budoucí lektory Terapie loutkou o možných formách a projevech účastníků.

Pro praktickou část práce použiji rozhovory s pedagogy dotyčných dětí, kteří jako jediní mají náhled na samotný průběh jednotlivých lektorských návštěv v jejich školách. Současně jsou s dětmi v úzkém vztahu a mají možnost vnímat zpětnou vazbu ve všech možných podobách. U dětí s PAS a Downovým syndromem může být mnohdy značně omezena verbální komunikace, proto jsem jako své respondenty zvolil právě jejich pedagogy. Na základě blízkého vztahu s dotyčným dítětem vědí, co je projevem pozitivním a co naopak negativním.

Současně práci rozvinu o rozhovor se zakladateli Terapie loutkou, manželi Volkmerovými. Rozhovor byl uskutečněn až po učitelích, abych mohl případně do otázek zahrnout jejich odpovědi, či případná nová témata.

Celá práce bude vedena ve stylu kvalitativních rozhovorů, které mají za cíl rozvíjet jednotlivé části terapeutické práce a otvírat jejich problematiku.

V rámci svých poznatků věnuji závěr práce možným přínosům do budoucna pro Terapii loutkou ve vztahu k práci s dětmi mladšího školního věku s poruchami autistického spektra a Downovým syndromem.

1. Terapie loutkou

Terapeutické, tvořivé a zážitkové dílny vedené za pomoci loutek pro děti, mládež a dospělé se speciálními potřebami, mentálními či fyzickými poruchami a sociálními znevýhodněními.

Předcházející obsáhlou větou osobně představuji Terapii loutkou lidem, kteří o ní doposud neslyšeli. Oficiální definici Terapie Loutkou uvádí spolek THeatr ludem takto: „*Terapie loutkou je specifická vzdělávací a arteterapeutická metoda využívající divadelně - tvořivé aktivity při rozvoji, vzdělávání a začleňování lidí se speciálními potřebami.*“¹ V návaznosti na to je třeba dodat, že se jedná o pravidelnou a dlouhodobou činnost, která je nejčastěji vedena v pravidelnosti jedenkrát za čtyři týdny. Každá lekce je vedena v páru, kde každý lektor/loutkovodič má své přesně stanovené úkoly. Samotná terapeutická činnost vychází z arteterapie a využívá divadelních a tvořivých aktivit v rámci ustáleného rámce.

„*Arteterapii lze definovat jako psychoterapeutickou a psychodiagnostickou disciplínu, využívající k léčebným cílům formy a prostředky adekvátní uměleckým formám (v užším pojetí výtvarného umění, v širším i jiných uměleckých oborů).*“² Dnes můžeme říci, že každý z terapeutických směrů se odráží v teoretických podkladech arteterapie. Důležitou součástí terapeutické činnosti, krom psychoterapie a psychologie, je i rozvoj teoretické stránky v podobě teorie umění, filozofie či teologie.³

Aktuálně se Terapie loutkou realizuje v Ostravě, Hlučíně, Opavě a Brně. Za rok 2021 bylo celkově odvedeno 154 dílen, z toho 43 lekcí bylo realizováno v jihomoravské metropoli. Čerpám z roku 2021, protože za tento rok je poslední veřejně dostupná výroční zpráva. Zbýlých 111 realizací bylo provedeno z většiny v Ostravě, primárně v ostravském Divadle loutek.⁴

¹Terapie loutkou, Příloha – Úvodní představení Terapie loutkou pro instituce

²SLAVÍK, ŠICKOVÁ-FABRICI, Základy arteterapie, Portál, Praha, 2002, ISBN: 80-7178-616-0

³WIMMEROVÁ, Arteterapie a její užití v praxi, Brno, MUNI, 2009, str. 19

⁴Výroční zpráva THeatr ludem z.s., 2021

1.1. Rámec

Rámec a pravidelnost jsou základními body k dosažení důvěry a silného partnerského vztahu, kde partnery jsou samotné loutky a klient/dítě. Díky tomuto vztahu je účastník dostatečně motivován pro vykonávání činností a rozšiřování hry, zároveň dochází k pocitu důležitosti, růstu sebevědomí a dalšímu sebeobjevování jedinců. Samotný růst sebevědomí a angažovanosti je podporován stálým rituálem, který je na každém setkání. Ten účastníkům přináší sílu a jistotu v navazujících činnostech. „*Je to (rituál) uklidňuje a těší se na to. Ač je tam vždy nějaká obměna v podobě té jiné aktivinky, nebo je to pokaždé jiné, ale koncept zůstává zachovalý. Já si myslím, že to je uklidňuje a ostatní je pro doplněk, který si oni neuvědomují, že se v tu chvíli rozvíjí.*“⁵ Tuto zkušenost potvrzuje i samotný zakladatel „...*to, co se týká zrovna dětí, co mají Downův syndrom, nebo autistů, tak tam důsledná pravidelnost je nesmírně důležitá.*“⁶ Samotný rituál podrobněji přiblížím v následující části společně se vzorovou lekcí.

1.2. Témata

Témata samotných lekcí a příběhu jsou velice variabilní, staví se dle potřeb účastníků, ročního období i požadavků školy. To vše je ale doplněno o archiv a zákonitosti s konkrétními dílnami. Pro tvorbu vztahů jsou důležitá úvodní setkání, a tak každá skupina zažije nejprve první tři setkání dle předepsaných scénářů, která procházejí pouze úpravou obtížnosti dle schopností konkrétní skupiny. Zároveň má každý lektor přístup ke sdíleném archivu, kde jsou zapsány nejúspěšnější sestavené lekce na témata, která se velmi často opakují. Jako příklad bych uvedl lekce *Oslava velikonočních svátků* či *Příprava vánočního stromečku*. Současně je důležité dodat, že stejné programy vedou Hana a Tomáš Volkmerovi v Divadle loutek Ostrava, kde mají témata pevně dána a může se jich přijít zúčastnit kdokoli. O počátečním tématu Hana uvedla v rozhovoru : „*My třeba v divadle máme, že první lekce je seznámení s panem Barvičkou, druhá lekce je o smutném Barvičkovi a děti řeší proč...*“⁷.

⁵VLAŠIC, Příloha – Rozhovor s pedagogy

⁶VOLKMER, Příloha – Rozhovor se zakladateli

⁷VOLKMEROVÁ, Příloha – Rozhovor se zakladateli

1.3. Název

Menší, ale přesto neopomenutelnou problematikou, je samotný název Terapie loutkou, protože není již využíván všude, kde se lze setkat s postavou pana Barvičky a slečny Mašličky. Instituce navštěvované párem lektorů a sadou loutek mají stále původní název, ale v ostravském loutkovém divadle se již nevyužívá. Důvod je prostý. Jde částečně o marketingový tah, protože cílem divadla bylo přivést na alternativní scénu za loutkami i mladší diváky, kteří nemají žádné zdravotní znevýhodnění. Tím se jednoznačně naplňoval cíl rozšířit divácké působíště, ale aby rodiče budoucích účastníků neodrazovalo slovo „terapie“, nese nyní lekce název *Dobrodružství pana Barvičky*. Pouze v záhlaví katalogu na celou divadelní sezonu je uvedeno, že se jedná o „zážitkové interaktivní představení s terapeutickým přesahem“. Pro divadlo tento tah přinesl rozšíření diváckého zájmu o pana Barvičku a v Ostravě jej mohou vidět i děti mimo pravidelně navštěvované školy, kterými jsou z valné většiny základní školy speciální či základní školy praktické. Jediným rozdílem je, že ostravská loutková scéna uvádí pro veřejnost pouze první čtyři setkání s loutkami místo pravidelných programů po celý rok.⁸

⁸ Dobrodružství pana Barvičky, divadloloutek.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://www.divadloloutek.cz/inscenace/dobrodruzstvi-pana-barvicky-35/>

2. Vznik Terapie loutkou

Terapie loutkou byla založena manžely Hanou a Tomášem Volkmerovými společně s Theatr ludem, což je zapsaný spolek provozující Terapii loutkou, jako jednu ze svých aktivit. Kontinuální terapeutická činnost je vedena od roku 2002. Podrobné zápisy z jednotlivých lekcí jsou uchovávány až od roku 2007.⁹

Manželé bok po boku profesně fungují již spoustu let, vyjma jejich tvůrčích hostování. V podání Hany jsou to režie a dramaturgie, jako příklad bych uvedl divadlo Tramtarie, Spišské divadlo, Theatr Rabcio či Divadlo z pasáže.¹⁰ Hanku pravidelně potkávají účastníci mezinárodních divadelních programů W4V/V4W Women for Visegrad/Visegrad for Women¹¹ v rámci Visegrádské skupiny. Tomášovou doménou jsou výtvarné návrhy, nejčastěji loutek. Hned dvě inscenace vytvořil pro plzeňské Divadlo Alfa, *Jak si Míša hledal kamaráda a Ťuk, ťuk, ťuk. Tučňák?!¹²*. V současné době spolu působí v Divadle Loutek Ostrava. Aktuálně jejich dramaturgickou, režijní, výtvarnou i hereckou práci dohromady můžeme vidět právě v ostravském divadle v inscenaci pro děti od dvou let pod názvem *Bato! Lato!* a na to navazující *Bato Lato: Kde je světlo? pro děti* od tří let věku.¹³

2.1. MgA. Hana Volkmerová, Ph.D.

Hana Volkmerová, rozená Galetková, je absolventkou dramaturgie a režie. Nejprve absolvovala dramaturgii na brněnské Janáčkově akademii múzických umění, načež později navázala režii na katedře alternativního loutkové divadla na pražské Divadelní fakultě Akademie múzických umění. Hanka se na doktorské studium vrátila do brněnské Mozartovy ulice, kde sídlí Divadelní fakulta JAMU, konkrétně na Ateliér výchovné dramatiky pro neslyšící. Odbornou disertační práci *Loutky jako edukační*

⁹VOLKMEROVÁ, Loutky jako edukační nástroj, Brno, 2016, str. 12

¹⁰ Osobnosti, amaterskedivadlo.cz, [ONLINE] Dostupné z :<https://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=osobnost&id=3819>

¹¹Pohádka čtyř žen, divadlo.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://www.divadlo.cz/?clanky=pohadka-ctyr-zen-v-komorni-scene-arena-v-ostrave-8-10-2006>

¹²Volkmer, i-divadlo.cz, [ONLINE] Dostupné z: <https://www.i-divadlo.cz/profily/tomas-volkmer>

¹³ Bato! Lato! Kde je světlo?, divadloloutek.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://www.divadloloutek.cz/inscenace/bato-lato-kde-je-svetlo-25/>

nástroj publikovala roku 2016. Dramaturgickou a režijní činnost vykonává v divadlech pro děti na území České republiky, Slovenské republiky i Polska. Taktéž se velmi často zapojuje jako porotkyně na přehlídkách amatérského a loutkového divadla. Šíře jejího pracovního nasazení je rozšířena i o pedagogickou činnost na Slezské univerzitě v Opavě, kde vyučuje kulturní dramaturgii divadla.¹⁴

2.2. MgA. Tomáš Volkmer

Lze říct, že loutkové divadlo má Tomáš Volkmer „v krvi“, neboť právě jeho otec byl výtvarníkem, hercem a také zakládajícím členem Divadla loutek Ostrava, kde dodnes působí jeho syn Tomáš s manželkou Hanou.¹⁵

Tomáš začal svou divadelní kariéru hned po svém návratu z povinné vojenské služby v divadle Zdeňka Nejedlého v Ostravě (dnešní Divadlo Antonína Dvořáka), kde působil na pozici malíře kulis.¹⁶ Nedlouho před pádem režimu se díky své zručnosti přesunul na výrobní pozice v Divadle loutek Ostrava, kde se dokonce roku 2002 stal ředitelem. V ředitelské kanceláři působil do roku 2004, než se do kanceláře vrátila právnička JUDr. Jarmila Hájková, která je v pozici mimo dvou Volkmerových let již od roku 1991.¹⁷

Společně s partnerkou Hanou netvoří pouze pro Divadlo loutek Ostrava, ale mají i své soukromé aktivity, ze kterých bych vyzdvihl loutkové programy pro děti z utečeneckých táborů.¹⁸

¹⁴Osobnost, amaterskedivadlo.cz [ONLINE] Dostupné z:

<https://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=osobnost&id=3819>

¹⁵Zemřel Jiří Volkmer, divadlo.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://www.divadlo.cz/?clanky=zemrel-jiri-volkmer>

¹⁶Ostravské stopy, idnes.cz [ONLINE] Dostupné z: https://www.idnes.cz/ostava/zpravy/ostavske-stopy-tomas-volkmer-ostava-vytvanik.A190406_468875_ostava-zpravy_jog

¹⁷Historie divadla, divadloloutek.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://www.divadloloutek.cz/o-divadle/historie-divadla/>

¹⁸VOLKMER, Příloha – Rozhovor se zakladateli

Obrázek 1 Hana a Tomáš Volkmerovi s panem Barvičkou trhají květinu (foto: Malůšek Marek)

3. THeatr ludem

THeatr ludem působí jako zapsaný spolek se zaměřením na vzdělávací a kulturní projekty. Jedná se o spolek založený již roku 2005 v Ostravě. Velká písmena TH v názvu spolku odkazují k samotným zakladatelům, Tomáši Volkmerovi a Hance Volkmerové. V roce 2012 se spolek stal součástí Asociace dramacenter České republiky, která má za úkol sdílet poznatky a aktivity mezi institucemi a pedagogy v oblasti vzdělávání a divadla.¹⁹

Náplní spolku je pořádání a tvorba dramadílů, inscenací, festivalů, kurzů pro lektory a učitele a v neposlední řadě také záštita a vedení právě Terapie loutkou. Spolek má za úkol obohacovat kulturní život, vytvářet divadelní projekty a spolupracovat s divadelními institucemi. Většina aktivit spolku THeatr ludem je uskutečňována na území Moravskoslezského kraje, vyjma Terapie loutkou, která probíhá hned v několika krajích. Nyní v krátkosti představím jednotlivé činnosti spolku a upřesním jejich aktuální situace.²⁰

Obrázek 2 THeatr ludem logo (zdroj: theatrludem.cz)

3.1. Dramadílny

Pojem dramadílny zaštiťuje vzdělávací programy využívající k aktivizaci účastníků metody a hry dramatické výchovy. Dílny mají za úkol u žáků základních škol rozvíjet

¹⁹Dramacentra, sdruzenid.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://www.sdruzenid.cz/rozvoj-lektorskeho-a-dobrovolnickeho-tymu-sdruzeni-d-a-kooperujici-asociace-dramacenter-cr>

²⁰THeatr ludem, theatrludem.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://theatrludem.cz/sample-page/>

tvořivost, kolektivní spolupráci, respekt, sociální citění, vyjadřování vlastních názorů a aktivní přístup k předávaným informacím. Zároveň pomáhají pedagogům základních škol naplňovat rámcové vzdělávací programy, protože obsahují průřezová témata a rozvíjejí klíčové kompetence dítěte. Pro budování kolektivu a jistotu účastníků se dílny vždy odehrávají přímo v kmenové třídě dotyčného kolektivu.

Aktuální nabídka obsahuje dvacet jeden program pro děti od dvou let věku v mateřských školách až po studenty středních škol.²¹ Pro nejmenší děti vznikla dílna *Co slyšelo vajíčko aneb Ptáček Hohó* v délce trvání čtyřiceti pěti minut.²² Pro uvedení příkladu u dílen nejstarším účastníkům, kde je nabídka širší, bych vyzdvihl program s názvem *Rozsudek zní..vinen!?*. Jedná se o dílnu mapující politické procesy v padesátých letech dvacátého století v Československé republice. Délka programu je devadesát minut. Tuto časovou dotaci má většina dramadílen, vyjma těch pro nejmladší účastníky. Veškeré programy mají jednotnou cenu, šedesát korun za každého účastníka.²³

V tomto školním roce, tedy 2022/2023, se podařilo Theatru ludem ve spojení se statutárním městem Ostrava získat dotační podporu od Ministerstva kultury ČR na rozvoj kreativního učení ve městě. Díky této dotaci se mohou žáci pěti základních škol na území Ostravy setkávat s dramadílnami v průběhu své výuky po dobu celého školního roku. Cílem této celoroční akce je rozvoj čtenářské gramotnosti a práce s textem u dětí.²⁴

Důležitou dílnou pro tuto práci je ta nesoucí název *Olda a František*. Důvodem je první jmenovaná postava, protože původní účel loutky představující mladého chlapce byl naprosto odlišný. Olda je původně vytvořen jako dítě pana Barvičky a slečny Mašličky.²⁵

²¹DramaDílny, theatrludem.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://theatrludem.cz/dramadilny/>

²²Co slyšelo vajíčko aneb ptáček Hohó, theatrludem.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://theatrludem.cz/dramadilny/co-slyselo-vajicko-aneb-ptacek-hoho/>

²³Rozsudek zní vinen, theatrludem.cz [ONLINE] Dostupné z: <http://theatrludem.cz/dramadilny/rozsudek-zni-vinen/>

²⁴K lásce ke knihám, rizeniskoly.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://www.rizeniskoly.cz/aktuality/k-lasce-ke-kniham-pomohou-i-drama-dilny.a-17211.html>

²⁵VOLKMEROVÁ, Přílohy – Rozhovor se zakladateli

3.2. Přehlídka Ostravská lokálka

Velkou část práce spolku tvoří pořádání postupové přehlídky dětského divadla Ostravská lokálka. Jedná se o krajskou soutěž s dějištěm v Ostravském divadle loutek, která je krajským kolem celostátní přehlídky dětského divadla Dětská scéna. Republikové finále pořádané Národním informačním střediskem pro kulturu (NIPOS) se každoročně koná v kulturním centru města Svitavy. Letošní ročník Ostravské lokálky se uskutečnil v pátek a sobotu 21. – 22. dubna 2023. Součástí přehlídky krom samotných dětských inscenací jsou workshopy pro děti i učitele, diskuze a možnost zhlédnout profesionální představení pro děti a mládež.²⁶

3.3. Vzdělávací semináře

Další aktivitou spolku jsou vzdělávací semináře, tedy zážitkové a primárně vzdělávací kurzy pro pedagogy a veřejnost. Jedná se o vzdělávání pedagogů a rodičů v uplatňování divadelních a hudebních technik ve výuce a výchově dětí a mládeže. Veškeré semináře jsou směřovány pro následné uplatnění ve výchovně vzdělávacích, pečovatelských a uměleckých profesích. Aktuální nabídka obsahuje pět druhů seminářů od jednodenních až po dlouhodobé.

V této diplomové práci bych rád upozornil na třídenní vzdělávací seminář *Loutka jako nástroj vzdělávání*. Jedná se o kurz vedený samotnými zakladateli Theatr ludem a Terapie loutkou, tedy Hanou Volkmerovou a Tomášem Volkmerem. Zároveň je absolvování tohoto třídenního kurzu jednou z podmínek pro vykonávání činnosti lektora v rámci Terapie loutkou. Účastník se seznámí se základními druhy loutek, vyzkouší si výrobu několika z nich a osvojí si základní loutkovodičské dovednosti, konkrétně činnost manekýna. Zároveň považuji za důležité zmínit, že tento seminář se stal součástí bakalářského studia Divadla a výchovy na Janáčkově akademii v Brně. Aktuálně jej absolvují studenti vždy v druhém ročníku studia.²⁷

²⁶Přehlídka, theatrludem.cz [ONLINE] Dostupné z: <http://theatrludem.cz/prehlidky>

²⁷Loutka jako nástroj vzdělávání, theatrludem.cz [ONLINE] Dostupné z: <http://theatrludem.cz/vzdelavaci-seminare/loutka-jako-nastroj-vzdelavani/>

3.4. Inscenační tvorba

Theatr ludem má ve svém portfoliu i inscenační tvorbu pro děti a mládež. Aktuálně uvádí jedinou inscenaci, která nese název *Bártův velký případ*. Jedná se o čtyřicetiminutové představení pro děti od pěti let věku, které má za úkol dětem klást otázky během jedné cesty do obchodu. Hlavní postavou je chlapec jménem Bárt, který má jediné přání, získat nové jízdní kolo.²⁸

²⁸Bártův velký případ, theatrludem.cz [ONLINE] Dostupné z: <http://theatrludem.cz/inscenace/bartuv-velky-pripad/>

4. Vybavení Terapie loutkou

Nezbytnou součástí Terapie loutkou je vybavení v podobě přenosné krabice, která skrývá celý svět pana Barvičky. Velká oranžová krabice je domovem loutek a zároveň místem, které skrývá veškeré vybavení potřebné pro konkrétní lekce.

Pro každou jednu návštěvu loutek u klientů je třeba mít základní vybavení, bez kterého nelze samotnou dílnu realizovat. Jedná se o předměty, které jsou součástí uvítacího či rozlučkového rituálu, který přiblížím v této práci později.

Do výbavy patří malé činely pro zahájení a opětovné ukončení dílny a lano, které představuje veškeré cesty pana Barvičky ven z domu/od krabice. A v neposlední řadě bílá látka, sloužící jako peřina loutek, do které účastníci loutky v závěru lekce zabalí a uloží ke spánku zpět do krabice.

Následnou velkou část obsahu krabice tvoří předměty pro konkrétní realizace. Většinou se jedná o pomůcky pro tvůrčí činnost během jednotlivé lekce a hudební nástroje. Nejčastěji se pro jejich výrobu využívají barevné papíry, lepicí papírové pásky, chlupaté drátky na čištění dýmek, balicí papír, kelímky a samozřejmě psací potřeby. Hudebním vybavením jsou nástroje, které si velmi často mohou účastníci vypůjčit. Oblíbené jsou Bobotubes ozvučné tyče, píšťalky, kazy, orffovy nástroje a vše doplňuje ukulele, které povětšinou využívá dámské zastoupení v lektorském páru.

Obrázek 3 Krabice a její základní vybavení (foto: Böhm Tomáš, 2023)

4.1. Loutky

Loutky tvoří pár tak, aby každý z lektorské dvojice měl svou loutku. Je však naprosto jednoznačně určeno jejich postavení. Mužská loutka nesoucí jméno pan Barvička bývá minimálně v prvních návštěvách upřednostňována. Ona je právě tou, která má nejužší vztah s účastníky a oni ji znají od úplně první lekce, čemuž u dámského loutkového zastoupení tak není. Dámská postava se jménem slečna Mašlička se objeví relativně pozdě, až ve chvíli, kdy je třeba dodat postavě pana Barvičky vztah a vztahová témata. Naproti tomu mužská loutka je vždy stěžejní postavou lekce a komunikuje s účastníky, jak vyřešit problém ať už ve chvíli, kdy přichází slečna Mašlička, nebo i bez její účasti.

Každá z loutek má svůj specifický charakter a taktéž překvapivý aspekt, který se spouští stisknutím konkrétní části těla dětskými účastníky lekce. Konkrétní body představím v samotném popisu jednotlivých loutek.

Vzhled a materiál vychází z návrhu autora Tomáše Volkmera, který je nechal vyrobit v dílnách Divadla loutek Ostrava. Od prvního pohledu si dovoluji konstatovat, že loutkám vévodí barevnost a důležitost haptické²⁹ stránky.

Typově se jedná o manekýna, to je loutku, která má velmi blízko k panence nebo hračce. Dle Ludka Richtera se jedná o úrovnovou loutkou, která je vedená zezadu. Největší předností je možnost iluzivního vodění. Historicky tento druh loutek přišel z japonského loutkového divadla.³⁰

Největší přednosti manekýna pro pedagogy dle Hany Volkmerové:

- manekýnem může být jakákoli hračka, plyšák či panenka
- díky blízkosti si děti s hračkou velmi rychle vytvářejí pozitivní vztah
- má možnost sám sedět i bez asistence vodiče
- příjemný na dotyk³¹

²⁹ Haptika je doplňkovou komunikační formou různých verbálních forem komunikace, například mluvené řeči či znakového jazyka. Doteky souvisí s pohyby, podílí se na funkčnosti a vnímání okolí a orientace v prostoru. LAHTINEN, *Haptics and Haptemes* - Visual art experiences through touch using haptics, 2008, str. 196

³⁰ RICHTER, *Praktický divadelní slovník*, 2008, str. 99

³¹ VOLKMEROVÁ, *Loutky jako edukační nástroj*, Brno, 2016, str. 40

Obrázek 4 Slečna Mašlička a pan Barvička (foto: Böhm Tomáš, 2023)

4.1.1. Pan Barvička

Mužská a stěžejní loutková postava, která je vždy ústřední postavou Terapie loutkou. Jejím vodičem je vždy mužské zastoupení lektorského páru, kdy se vodičem muž stává ve chvíli otevření krabice závěrem rituálu.

Charakter pana Barvičky je postaven na lenosti a přímočarosti. Vše je naprosto zřejmě postavené pro motivační činnost účastníků vůči hlavní postavě v podobě Barvičky. Specifickou funkcí oplývá po stisknutí rudého nosu účastníky lekce, kdy v tu chvíli následuje specifický zvuk. Samotná zvuková složka je vytvářena loutkovodičem. Zvukový projev lze popsat jako cinkání, hučení či pištění. Popis uvádím nekonkrétně, protože se liší dle jednotlivých mužských vodičů a hlavně jednotlivých skupin, pro které se konkrétní lekce vedou.

Vizuální stránce pana Barvičky vévodí barevnost a obrovská šnekovitá hlava, která disponuje rudým kouzelným nosem.

4.1.2. Slečna Mašlička

Dívčí postava je značně uvědomělejší než pan Barvička a má také přehled v tématech, která se v jednotlivých lekcích probírají a řeší. Vždy je vedena dámským zastoupením z lektorského páru. Slečna Mašlička se neúčastní dílen od první návštěvy jako pan Barvička, ale přichází až po několika návštěvách. A to ve chvíli, kdy skupina jasně komunikuje s mužskou loutkou, jasně se orientuje v rituálu a je čas se skupinou řešit vztahová, společenská a komunikační témata.

Charakter slečny Mašličky je velmi čistý, upřímný a citlivý, což ji často přivádí do stavu studu nebo smutku, protože se díky panu Barvičkovi dostává do nepříjemných situací, především kvůli jeho chování.

Pro samotnou slečnu je velmi důležitá její sukýnka a mašlička, kterou má na hlavě. Velmi často reaguje na dotyk účastníků smíchem a malým tanečním pohybem.

5. Lektori Terapie loutkou

Lektori jsou vždy v páru, v němž je zastoupeno mužské i dámské pohlaví. Úkoly každého lektora jsou jednoznačně určeny jak přidělením loutek dle pohlaví, tak moderací a komunikací s dětmi. Mužské zastoupení má více loutkoherecké práce, protože jeho loutka je na každé dílně a vždy vyleze z krabice první. Dámské zastoupení má svou práci rozdělenou na dvě části, a to jednak jako moderátor a jednak jako iniciátor, který se střídá s loutkovodičem. Větší část vyplňuje řízení a iniciování řešení problémů pana Barvičky, protože svou pozici loutkovodiče dívka naplňuje pouze u skupin, které se už dobře znají a plně se orientují v rituálu, aby mohli poznat slečnu Mašličku. Současně druhým důležitým faktorem spolupráce lektorů v páru jsou samotní účastníci. V rámci návštěv různých institucí může totiž docházet k odmítavému přístupu dětí k jednomu pohlaví. Tuto zkušenost přibližuje i Tomáš Volkmer: „ . . . a to je jeden z důvodů, proč Terapii loutkou děláme ve dvojici, protože v té skupině byly děti, které se bály mě jako muže. Nebo naopak, ta inklinace k mužskému byla větší a to samé se dělo i u té holky.“³²

Součástí práce lektora je v úvodu vytvoření hracího/jevištního prostoru³³ ve tvaru kruhu, kde dochází k částečné stavbě scénografie, v tomto případě krabice. Tuto skutečnost dokládají slova Ludka Richtera: „*Prostorové vyznačování vztahů jevištní postavou (hercem či loutkou) je v dialektické závislosti vzájemného podmínění s prvky scénograficko-prostorovými.*“³⁴ Základním tvůrčím tvarem je kruh, v němž účastníci tvoří půlkruh a druhou stranu kruhu uzavírají lektori s krabicí. Díky tomuto rozestavení vzniká za krabicí skrytý prostor pro odkládání pomůcek.

Stránka odborného vzdělání protagonistů terapie není opomíjena, každý lektor musí před vykonáváním práce oplývat pedagogickým minimem, mít absolvovaný vícedenní workshop o loutkách s Hanou a Tomášem Volkmerovými a absolvovat náhledy jiných lektorských párů v akci. Náhledy se odehrávají přímo v praxi, v institucích, které

³²VOLKMER, Příloha – Rozhovor se zakladateli

³³Jevištní hrací prostor, jeviště je část divadelního prostoru, v němž hrají herci, a který je tedy od diváků oddělen skutečnou či pomyslnou rampou. RICHTER, *Divadlo pro děti*, 2015, str. 97

³⁴RICHTER, *Praktická dramaturgie v kostce*, 2003, str. 39

navštěvují konkrétní páry, a každý lektor by měl vidět vícero páru a různých skupin, aby si vytvořil představu o různorodosti vedení lekce i odlišných potřebách účastníků. V průběhu vykonávání lektorské činnosti v rámci Terapie loutkou se konají různé akce pro sdílení zkušeností a rozvoj dovedností. Nejpodstatnější částí jsou Dny terapie, kdy jsou jednotliví lektori z celé republiky v kontaktu společně i s pedagogy jednotlivých institucí a vyměňují si své poznatky. Současně v průběhu celého roku se konají školení a setkávání lektorů. Občasně se uskutečňují náhledy jednotlivých kolegů přímo v akci pro získávání zpětné vazby k přímé činnosti.

6. Rituál

Rituál je jednou z nejdůležitějších částí Terapie loutkou, pro někoho dokonce nejdůležitějším bodem celých lekcí. Uvozuje totiž celý program, hlavně ujišťuje účastníky svou pravidelností. Krom ujištění účastníků má sekundární funkci v rozvoji dlouhodobé paměti³⁵ a mžikových smyslových zásobníků paměti³⁶. Důležitost opakování a ujišťování autistů v zajetých principech komentuje i učitelka Dagmar Šebelová: „*Já nemám nic proti opakování, protože já zastávám názor, že u nás se opakuje spousta věcí a pro spoustu věcí je lepší, když děti vědí, co přijde. A mně připadá, jak to máte nastaveno, tak oni vědí, co přijde a pro ně je to plus, než kdyby šli do úplného neznáma. Třeba závěr s tím, jak se dělá vždy něco nového, je hrozně fajn, ale ony už se na ty činnosti těší.*“³⁷

Celý program začíná cinknutím na malé činely, které později i ukončí celý průběh. Součástí pravidelného rituálu je představení jednotlivých lektorů a jejich seznámení se s účastníky podáním si rukou a individuálního představení. Následně se pozornost upře na oranžovou krabici, která nejde otevřít a účastníci musí projít třemi kroky, aby se podařilo rozevřít krabici a vzbudit pana Barvičku. Prvním krokem je volání na krabici, většinou si účastníci vymyslí nějaké zaklínadlo, případně se využije zažité „haló“. Po neúspěšném volání přichází ťukání na krabici, kdy lektori představí dvě možnosti. Lze použít malé klepátko (pouze ukazováčkem), velké klepadlo (zatnutá pěst) a každý účastník si zaklepe na krabici, kterou lektori nosí kolem kruhu za jednotlivci. Následuje poslouchání krabice, zda se uvnitř něco děje. Po zaslechnutí hluku lektory se dá opět šance účastníkům, kteří po jednom přikládají ucho na krabici a lektori poklepávají na zadní stranu. Posledním bodem pro otevření krabice je foukání, kterým se většinově již na druhý pokus podaří odfouknout víko krabice a z ní pomalu vylézá pan Barvička. Loutka se posadí na krabici a seznámí se s dámským zastoupením lektorského páru a představí se: „Dobrý den, já jsem pan Barvička.“ Poté se jde seznámit se všemi účastníky a zároveň přikládá ještě otázku: „Jak se jmenuješ ty?“. Po vzájemné

³⁵Dlouhodobá paměť nám umožňuje, abychom si informaci zapamatovali tak dobře, že si ji dokážeme znovu vybavit poté, co jsme ji pustili z mysli. ŘÍČAN, *Psychologie*, Portál, 2013, str. 70

³⁶Mžikové smyslové zásobníky paměti jsou zvláštním „zařízením“ krátkodobé paměti. Udržují v mysli na zlomek vteřiny to, co jsme právě vnímali. Tím nám umožňují, abychom z podnětů, které na nás zrovna působí, vybrali to, co má momentálně největší význam a čím se proto budeme zabývat. ŘÍČAN, *Psychologie*, Portál, 2013, str. 69

³⁷ŠEBELOVÁ, Příloha – Rozhovor s pedagogy

představení se všemi v prostoru se koná rozcvička či zpěv, to záleží na konkrétním tématu programu.

Obrázek 5 Klepání na krabici (foto: Böhm Tomáš, 2023)

Obrázek 6 Poslouchání zvuků z krabice (foto: Böhm Tomáš, 2023)

V průběhu jednotlivých lekcí je opakující se aspekt v podobě cestování, kdy se loutka rituálně přesouvá kamkoli za pomoci chůze po laně, které drží v rukou všichni účastníci. Jejich úkol je krom pouhého držení i ztěžování cesty, kdy zvedají lano pro vytváření kopců či ho pokládají pro tvorbu nížin.

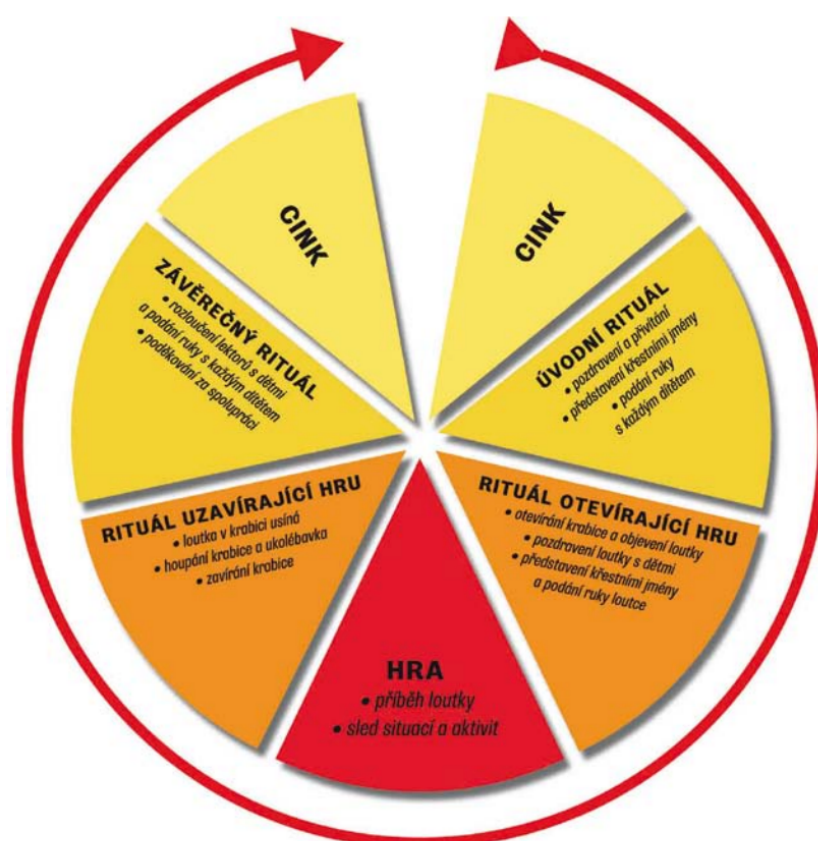
Obrázek 7 Pan Barvička jde po laně. (foto: Böhm Tomáš, 2023)

Závěrem lekce účastníky taktéž provede rituál, který spočívá v kolektivním vyklepávání peřiny pana Barvičky. On si později do přikrývky lehne a nechá se uložit do krabice. Následně se všichni účastníci v kruhu i s krabicí chytí za ruce a společně zpívají ukolébavku. Písničkou je známé „*Halí, belí*“, které funguje jako uklidňující prvek a zároveň většina dětí ukolébavku zná. Po odložení krabice se jde každý lektor osobně rozloučit se všemi členy a úplný konec je vytvořen opět cinknutím na činelky.

Obrázek 8 Loutky v peřině, závěr rituálu (foto: Böhm Tomáš, 2023)

Celkově čtyři přechodové rituály mají význam iniciační, doprovodný a mají organizovat změny jednotlivých stavů. Hana Volkmerová přisuzuje všem jednotlivým částem stejnou důležitost a dle její disertační práce je dalším významem i reaktivace účastníků. Celé téma rituálu a jeho jednotlivých částí je třeba doplnit i o koláčový graf, který ukazuje přesné rozdělení úvodního rituálu, rituálu otevírajícího hru, samotnou hru/aktivitu, rituál uzavírající hru a závěrečný rituál. Doposud jsou všechny vyjmenované části ohrazeny cinknutím, tak aby byl dodržen standart lekce od cinknutí po cinknutí.³⁸

Obrázek 9 Graf jednotlivé lekce (autor: Volkmerová Hana, 2016)

6.1. Téma příběhu

Každá jedna lekce s panem Barvičkou má jiné téma, ač je vždy vedena v rámcovém rituálu. Od *rituálu otevírajícího hru* až po *rituál uzavírající hru* (viz předchozí graf) je

³⁸VOLKMEROVÁ, *Loutky jako edukační nástroj*, Brno, 2016, str. 138 – 140.

veškerá činnost motivována příběhem. Iniciátorem příběhu je vždy jedna z loutek tak, aby ta druhá mohla vykonávat činnost pro tu první společně s účastníky.

Počáteční setkávání mají pevně stanovená témata pro seznamování s dětmi a vytváření vztahů. Příkladem mohou být narozeniny či hledání kamarádů. Následně lze volit témata závislá na ročním období či potřebách kolektivu, která lektorům sdělují pedagogičtí pracovníci z konkrétních institucí.

Při volbě tématu je vždy třeba brát v potaz dětskou znalost a schopnost. Je důležité, aby míra aktivity naplňovala účastníkovu schopnost představivosti a alespoň minimální znalost situace. Pro větší představivost uvádím na další straně tabulku s konkrétními příklady. Znalostí či prožitkem docílíme projektivních metod, kde lektori využívají pravidelně *Rorschachovu metodu*. Metoda je založena na rozvoji představivosti a stálém pokládání otázek: Čemu se to podobá?, Co by to mohlo být?. Tím přivádíme účastníky ke spojování si zážitků a jednotlivých situací z jejich paměti.³⁹

Každé dítě by mělo mít možnost a dostatek času si v průběhu tématu třídit myšlenky a orientovat se, k čemuž mu jsou k dispozici dostupné pomůcky či materiály. Veškerá činnost má vést k rozvoji fantazie a možnému uplatnění v reálném životě. „Mysl malého dítěte obsahuje rychle rozrůstající sbírku často špatně utříděných a pouze částečně ucelených dojmů: vyskytují se v ní některé správně nahlédnuté stránky skutečnosti, ale mnohem více prvků je zcela ovládaných fantazií. ... Je možné, aby se z fantazie vynořila větší jasnost.“⁴⁰ Tudíž lze předpokládat, že ujištění se ve svých schopnostech může vést k pocitům sebedůvěry, seberealizace a sebeuplatnění.

³⁹ŘÍČAN, *Psychologie*, Portál, Praha, 2005, str. 257.

⁴⁰BETTELHEIM, *Za tajemstvím pohádek*, NLN, 2000, str. 62.

Kategorie	Námět	Situace (dle skupiny dětských účastníků)
Každodennost	škola, nemoc	mohly zažít a znají je
Příroda	roční doba, výlet, zahrada	mohly zažít a znají je
		mohly zažít a neznají je
Svět	cestování, doprava	mohly zažít a znají je
		mohly zažít a neznají je
		nemohly zažít a neznají je
Zvláštní událost	narozeniny, karneval	mohly zažít a znají je
		mohly zažít a neznají je
Praktické zaměření	vaření, pošta, bazén	mohly zažít a znají je
		mohly zažít a neznají je
		nemohly zažít a znají je
		nemohly zažít a neznají je
Prevence	úraz	mohly zažít a znají je
		mohly zažít a neznají je
		nemohly zažít a znají je
		nemohly zažít a neznají je
Fantazie	neznámá země	nemohly zažít a neznají je

Obrázek 10 Tabulka pro volbu tématu (autor: Volkmerová Hana, 2016)

6.2. Vzorová lekce

Lekce jsou vždy jasně vedeny podle rituálu a doplněny o tematické aktivity, které obsahují různé rozvíjející činnosti. Jedná se o okruhy témat, která velmi často navrhuje i samotný učitelský sbor, konkrétní instituce. V programu je vždy zastoupena tvůrčí, hudební či rytmičká činnost a pohybová aktivita. Tento vzor je nejčastěji aplikován v systému, kdy Terapie loutkou navštěvuje pravidelně účastníky přímo v jejich zařízeních. Ale můžeme uvést i příklad druhý, který se vykonává v Divadle loutek v Ostravě. Vše je založeno na prvních třech ustálených dílnách, kde v prvním dojde k seznámení se s panem Barvičkou, druhé setkání je o hledání kamaráda, který bude stejný jako on. Nakonec nachází všichni účastníci slečnu Mašličku v Barvičkově krabici a stanou se z nich kamarádi, kteří spolu bydlí. Třetím pokračováním se nese téma

narozenin, které oslavuje Mašlička. Proto všichni společně vyrábějí dárky a jdou trhat květiny. Od té doby jsou stále spolu a na každé návštěvě dětí může probíhat jejich vzájemná interakce. Tento styl, kdy děti navštěvují loutky přímo v divadle, zajišťuje seznamování oproti prvnímu příkladu rychlejší a má pevně určená témata. Na tyto první třídy navazují další tematická setkávání, která pracovníci divadla připravují pro konkrétní skupiny účastníků, protože už mají představy o jednotlivých skupinách a jejich schopnostech.⁴¹

Nyní zde uvedu dva příklady příprav. První je bodový scénář, který obsahuje veškeré kroky rituálu a konkrétní neměnné citace. Jedná se o téma výletu a poznávání afrických zvířat. Příprava byla sepsána pro skupinu v mateřské škole speciální pod vedení lektorského páru, Mgr. Evy Koláčkové a BcA. Tomáše Böhma. Druhým je příprava na zažitou lekci s tématem narozenin slečny Mašličky, kterou mohou vidět a prožít i návštěvníci Divadla loutek v Ostravě. Jedná se o první setkání s oběma loutkami poté, co na předchozím setkání pan Barvička hledal kamaráda a na konci se setkal poprvé v životě s Mašličkou.

Cestování za africkými zvířaty

Úvodní rituál

- CINK
- Máváme dětem.
- “Ahoj, já jsem Evča” - “Ahoj, já jsem Tom”.
- Potřeseme si rukama.
- Zeptáme se: “Jak se máš?”
- Eva: “Jé! Tady jsou děti, které neznám, jdu se s nimi pozdravit!”
- Tomáš: “No jo, já taky ne, tak já půjdu za tebou.”
- Jdeme za sebou (první Eva, potom Tomáš).
- Potřeseme si rukou s dětmi, představíme se a zeptáme se na něco, co nás zajímá nebo nás na nich zaujalo.

Krabice:

- Eva: “My tady ale nejsme sami! My s sebou máme velkou oranžovou krabici!”
- Zvedneme krabici a položíme o kus blíže k dětem.

⁴¹VOLKMEROVÁ, Příloha – Rozhovor se zakladateli

- Eva: “Co v té krabici asi je?”
- Děti hádají...
- „Tak ji zkusíme otevřít...”

Otevírání krabice:

- Eva: “Jak ji můžeme otevřít??”... návrhy dětí.
ZAVOLÁME.
- Eva: “Ano, nachystáme si takovou hlásnou troubu, nadechneme se na tři... tři, dva, jedna: Halooooooooooooo..“
- Můžeme zopakovat.
- Nic! Co teď??
ZAŤUKÁME.
- Eva: “Nachystáme klepátko a zaklepeme”
- Obcházíme s krabicí děti a oni ťukají/bouchají.
POSLOUCHÁME.
- Eva: “Nastražíme ouška a poslechneme si, jestli tam někdo je”.
- Obcházíme děti s krabicí, ony poslouchají a my občas zaškrábeme, aby něco slyšely, ale nic neviděly.
ZAFOUKÁME.
- Foukáme vždycky natřikrát, první v sedě, pak se děti zvednou a nabíráme dech na fouknutí až od nohou.
- U toho pootevřeme víko krabice, ale ta se ještě neotevře.
- Krabice se otevře až po třetím fouknutí, Evča usadí děti zpět na místa a vylézá pan Barvička.
- Pozornost na p. Barvičku.

Vítání s panem Barvičkou:

- “Dobrý den, pane Barvičko. Já jsem Evča” - “Dobrý den, já jsem pan Barvička”.
- Evča se zeptá na nějakou hloupost, která ji zrovna napadne.
- P. Barvička se jde přivítat s dětmi...
- Také se vždy představí navzájem, potřesou si rukama, popř. mu děti zazvoní na nos.

Rozcvička:

- P. Barvička odejde na krabici po seznámení s dětmi a je divně zkroucený a naříká.
- Eva: "Pane Barvičko, vy jste nějaký ztuhlý! Tak to si musíme zacvičit!"
- P. Barvička: "Cvičit??? Je, to neee".
- Evča s dětmi jej přemluví a cvičíme.
- Projdeme rozcvičkou... vtip s otočkou hlavy kolem své osy...
- Na konci si zaskáče a lze použít další vtípek, že pan Barvička zůstane ve vzduchu, děti nebo Evča ho stáhnou zpět na krabici.

Téma a motivování příběhu

- Pan Barvička chce zalézt zpátky do krabice.
- Eva ho přemlouvá, ať zůstane venku, že jsou prázdniny a má se někam vycestovat.
- Pan Barvička na to, že všechno zná, že byl už v Horní Dolní, blabla. . .
- Evča otočí krabici a ukáže mu mapu světa.
- P. Barvička netuší, co to je. Hádá hlouposti...
- Děti mu mají říct, co to je,...
- A tak pan Barvička svolí a začne vybírat místa na mapě, Evča s dětmi mu říká, kdo tam bydlí, nebo co je to za místo...
- Až vybere Afriku, a tam se rozhodneme jet!!

Balení - výroba svačiny (tvůrčí činnost)

- Evča nadhodí dětem, že jedem na chvíli, a tak si sbalí jenom svačinu.
- Evča: vezme papír a vyrobí si banán - Tom : "Já banán na cestování nerad, hned se rozmačká, to raděj jablko" - vyrobí jablko.
- Rozložíme dětem barevné papíry, ať vyrobí svačinu pro pana Barvičku podle jejich gusta.
- P. Barvička jde s batůžkem a vysbírá si svačinky od dětí.
- Ptá se jich, co to je...

Letíme letadlem (pohybová aktivita)

- Napojení: Eva: "Je to hrozně daleko, p. Barvičko, poletíme letadlem!"

- Barvička se bojí - děti, které letěly, mu vysvětlí, že není čeho se bát, stačí se nadechnout a vydechnout, a je to :D :D (to je moudro).
- Evča je první, za ní se postaví děti, roztáhnou ruce a letíme.
- Barvička různě přeskakuje na děti (kontakt s dětmi).

Jsme v Africe...

- Barvička má hlad a sní si svačinu.
- Komentuje, co jí, že je to dobré, atd.

Zvířata:

- První je hroch.
- Pak žirafa.
- Potom lev.
- Barvička se bojí.
- Letíme domů.
- Přistaneme : "Pane Barvičko, vypadáte ustrašeně!"
- Barvička: "Já se opravdu bál."
- Evča: "To se na cestách stává, když poznáváme nové věci. Je to tak děti?"
- Přijímáme reakce dětí.

Rituál k rozloučení

- Barvička je unavený, chce jít spát.
- Roztáhneme "peřinu", vyklepeme.
- Děti můžou vlézt pod ni.
- Pan Barvička skáče do peřiny, pohoupeme ho.
- Děti jej nesou do krabice.
- Vytvoříme kruh a zazpíváme mu ukolébavku.
- Jdeme se rozloučit s dětmi, každý lektor z jiné strany.
- CINK

Slečna Mašlička má narozeniny

- Cinknutí na začátek.
- Přivítání, rituál otevírání krabice, přivítání s Barvičkou
- Rozcvička

- Pan Barvička je smutný, protože Mašlička má narozeniny a on pro ni nemá dárek. Neví, co koupit nebo vyrobit. Děti navrhnou dárky. Nakonec se p. Barvička rozhodne pro výrobu kytice pro Mašličku.
- Děti tvoří cestu z lana, aby pan Barvička mohl jít na louku natrhat kytičku pro Mašličku.
- Děti vyrábějí z barevného papíru kytice, Barvička je trhá ze země, některé jdou špatně utrhnout.
- Poté vyrábí pro slečnu Mašličku mašli. Skládání barevného papíru, uprostřed slepují lepicí páskou.
- Pan Barvička je připraven, děti volají Mašličku, ta vylézá z krabice. Pan Barvička jí přeje, děti zpívají písničku k narozeninám.
- Pan Barvička předává slečně Mašličce kytici, ta je nadšená, děkuje panu Barvičkovi, děti předávají (lepí na slečnu Mašličku) vytvořené mašle, jeden po druhém lepicí páskou přilepují mašle. Slečna Mašlička dětem děkuje.
- Barvička a Mašlička jsou unavení, děti je uspávají na látce tím, že je houpají.
- Rozloučení, poděkování dětem za dílnu.
- Cinknutí na závěr.

7. Symptomy a diagnózy

Tato práce má přiblížit Terapii loutkou hlavně ve vztahu k účastníkům předškolního a mladšího školního věku, kteří trpí autismem a Downovým syndromem. Tudíž považuji za velmi důležité samotné přiblížení těchto dvou diagnóz a s nimi provázaných zdravotních stavů.

7.1. Poruchy autistického spektra

Poruchy autistického spektra dle WHO (Světová zdravotnická organizace) jsou pojmenovány komplexně jako pervazivní vývojové poruchy. Toto formální přejmenování bylo provedeno v rámci desáté mezinárodní zdravotnické revize MKN – 10 a současný lékařský kód pro poruchy autistického spektra či pervazivních vývojových poruch je F84⁴². Toto kódování slouží k jednoduchému dohledání přesných diagnóz či popisů nemocí a poruch, která zdravotnická věda doposud objevila. Proto věřím, že je dobré toto označení uvádět i v této práci, aby případný čtenář mohl pouhým zadáním kódu do internetového vyhledávače rozšířit své znalosti, případně se jej rychle, ač na amatérské úrovni, pokusil diagnostikovat.⁴³

„Pervazivní vývojové poruchy jsou obecně charakterizovány jako celoživotní neuropsychiatrická onemocnění, která se projevují opožděným a abnormálním vývojem sociálních, komunikativních a kognitivních funkcí.“ Toto je definice Michala Hrdličky, který dodává, že není známá žádná účinná léčba poruch, jako jsou poruchy řeči či izolace od společnosti.⁴⁴

Do poruch autistického spektra, neboli PAS, patří Aspergerův syndrom, Rettův syndrom a spousta dalších méně obvyklých poruch nervového systému. Dnes se již neužívá pojmenování jednotlivých poruch, ale vše se uvádí jako porucha autistického spektra.⁴⁵ Ač aktuální názvosloví nevyužívá konkrétnějšího dělení na autismus a jeho další formy, já nyní uvedu tyto poruchy a pokusím se poukázat na jednotlivé rozdíly.

⁴²Světová zdravotnická organizace, who.int [ONLINE] Dostupné z: <https://www.who.int/>

⁴³Světová zdravotnická organizace, who.int [ONLINE] Dostupné z: <https://www.who.int/>

⁴⁴HRDLIČKA, HORT, *Dětská a adolescentní psychiatrie - Pervazivní poruchy v dětství*, Praha, 2008

⁴⁵Comparative Study of Identifying Biomarkers for ASD Classification Using a Genetic Database, link.springer.com [ONLINE] Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-16-3690-5_98

7.1.1. Autismus

Autismus je vrozenou poruchou sociální interakce a komunikace. Jedná se o vadu fungování mozku, která mění pohled jedince na skutečnou realitu, čímž vznikají neadekvátní reakce jedinců.⁴⁶

Národní zdravotnický informační portál (NZIP) označuje autismus za vývojovou poruchu, která se projevuje narušením smyslového vnímání v oblasti sluchu, zraku či hmatu.⁴⁷

Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN) uvádí tyto pervazivní vývojové poruchy:

- F84.0 Dětský autismus
- F84.1 Atypický autismus
- F84.5 Aspergerův syndrom
- F84.3 Jiná dezintegrační porucha v dětství
- F84.2 Rettův syndrom
- F84.4 Hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby
- F84.8 Jiné pervazivní vývojové poruchy
- F84.9 Pervazivní vývojová porucha nespecifikovaná

Mezi projevy autismu v sociální rovině patří neschopnost rozvíjet vztahy s vrstevníky a sdílet s nimi radost. V oblasti komunikace člověk s autismem zaostává v konverzaci a je pro něj obtížné ji iniciovat. Typické pro autismus je také trvalé zaujetí pro jednu činnost či předmět, nebo jen jeho část.⁴⁸

⁴⁶ Autismus, euc.cz [ONLINE] Dostupné z: https://euc.cz/clanky-a-novinky/clanky/autismus-celozivotni-nemoc-s-neznamou-pricinou/?fbclid=IwAR3NQO07XjUVc3qCuaFFKAayEOaShipULTfZPQcbjXJarrT3w_daoriVoyM

⁴⁷ Autismus, nzip.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://www.nzip.cz/clanek/678-autismus>

⁴⁸ PEETERS, *AUTISMUS od teorie k výchovně-vzdělávací intervenci*, Praha, 1998, str. 9 – 10

Mezi symptomy autismu často automaticky a s jistotou řadíme uzavřenost a tzv. “život ve vlastním světě”. Peeters ale vše uvádí na pravou míru : *“...uzavřenost je možnou, ale není nezbytnou základní charakteristikou v diagnóze autismu. (...) Mnozí lidé s autismem, i když nejsou uzavření, stále trpí tím, že jsou sami.”*⁴⁹

Tyto projevy uvádím záměrně kvůli opodstatnění hned několika aspektů, na kterých si Terapie loutkou zakládá. Již zmíněný rituál může jedincům s autismem poskytnout bezpečné prostředí, které je neměnné. Stejně tak stálá dvojice loutek, které umožňují jedinci snazší komunikaci.

7.1.2. Aspergerův syndrom

Dle MKN se Aspergerův syndrom vyznačuje *“kvalitativním porušením reciproční sociální interakce, které napodobuje autismus, současně s opakujícím se omezeným, stereotypním repertoárem zájmů a aktivit. Liší se od autismu hlavně tím, že není opoždění ve vývoji řeči a kognitivních schopnostech.”*⁵⁰

Příčiny vzniku syndromu, který popsal Asperger, nejsou známe, ale Dudová s Mohaplovou uvádějí, že až 90% jeho projevů může být ovlivněno pouze genetickou výbavou. Rozdílné od autismu je období odhalení syndromu, protože projevy Aspergerova syndromu se dají pozorovat až v pozdějším vývoji jedince a ne tak markantně. Zároveň komunikační jazykové prostředky jsou v pořádku, problém nastává až s neverbální komunikací v pozdějším věku.⁵¹

Aspergerův syndrom tedy nelze odhalit na první pohled, není to zřejmé ani z řeči jedince. Symptomy lze nalézt především v oblasti sociální, kde Aspergerův syndrom způsobuje nesnáze s porozuměním v komunikaci. Jeho jednání může působit netaktně či neomaleně a je nepředvídatelné. Při nečekaných situacích nastávají úzkostlivé stavy, zatímco v rutinních záležitostech nabývá jedinec někdy až nadměrného sebevědomí. Aspergerův syndrom může zhoršit kvalitu poslechové paměti, proto

⁴⁹PEETERS, *AUTISMUS od teorie k výchovně-vzdělávací intervenci*, Praha, 1998, str. 80

⁵⁰Mezinárodní klasifikace nemocí, mkn10.uzis.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/>

⁵¹DUDOVÁ, MOHALPOVÁ. *Poruchy autistického spektra – 1. díl*. Pediatrie pro praxi 2016, str. 151–153.

převládá využití vizuální paměti, kdy si jedinec může věci prohlédnout a osahat. Mezi další příznaky patří problémy s koordinací, zhoršená hrubá i jemná motorika.⁵²

Významné osobnosti s Aspergerovým syndromem se objevují ve všech oborech a jsou to například Albert Einstein, Jane Austen, Ludwig van Beethoven, Henry Ford, Carl Jung, Franz Kafka, Nikola Tesla, Andy Warhol, Woody Allen, Bob Dylan nebo Bill Gates.⁵³

7.1.3. Rettův syndrom

Rettův syndrom je neurovývojové genetické onemocnění vázané na chromozom X, které se projevuje pouze u dívek.⁵⁴ Vyskytuje se jako nejčastější ze všech druhů poruch autistického spektra u dívek v poměru jeden výskyt na deset tisíc dívek.⁵⁵ Vývoj dítěte s poruchou chromozomu X je naprosto v pořádku a projevuje se až v období mezi 6. až 18. měsícem života. Následně se vyskytnou stereotypní pohyby rukou, špatné držení těla, zhoršení chůze a zpomalení růstu hlavy. Dalším znakem Rettova syndromu jsou dýchací problémy a záchvaty po probuzení. Největším problémem pro běžné začlenění do života je apraxie (neschopnost vykonat zamyšlený pohyb)⁵⁶, která znemožňuje ovládat tělo k účelným pohybům. Mentální stránku aktuálně nelze měřit, protože pro testování mentality je třeba zručnosti a nonverbální komunikace, která je díky apraxii velmi omezena.⁵⁷

⁵²BOYD, *Výchova dítěte s Aspergerovým syndromem: 200 nápadů, rad a strategií*. 2. vydání. Praha: Portál, 2016, str. 91

⁵³Slavní lidé historie, aspen.estranky.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://aspen.estranky.cz/clanky/zname-osobnosti-s-aspergerovym-syndromem.html>

⁵⁴Co je Rettův syndrom, rett-cz.com [ONLINE] Dostupné z: <https://www.rett-cz.com/rettuv-syndrom/co-je-rettuv-syndrom/>

⁵⁵Rettův syndrom, csnn.eu [ONLINE] Dostupné z: <https://www.csnn.eu/casopisy/ceska-slovenska-neurologie/2009-6-1/rettuv-syndrom-33237>

⁵⁶HUNTEROVÁ, *Rettův syndrom a jak dál...*, Praha, 2008, str. 13

⁵⁷Rettův syndrom, alfabet.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://www.alfabet.cz/vyvojova-vada-u-ditete/typy-zdravotniho-postizeni/rettuv-syndrom/>

Projevy Rettova syndromu:

- Zpomalení nebo úplná zástava psychomotorického vývoje,
- stereotypní pohyb rukou (klepání, tleskání, překřížování prstů a kroucení ruky),
- apraxie,
- dyspraxie⁵⁸,
- nepravidelné dýchání,
- snížené svalové napětí,
- pozvolný úbytek svalové hmoty,
- nejistá chůze nebo pozvolná ztráta dovednosti,
- poruchy spánku,
- žvýkací a polykací obtíže,
- skřípání zubů,
- šilhání,
- zakřivení páteře (skolióza, kyfóza) – viz. fotografie,
- celková růstová retardace,
- ztráta dosažených dovedností v oblasti jemné motoriky.⁵⁹

⁵⁸Dyspraxie – specifická vývojová porucha motorických funkcí, snížená schopnost vykonávat složitější motorické úkony, složitější motorické sekvence a selekce, motorická neobratnost, porucha motorické koordinace, která není vysvětlitelná – postižením mentální ani vrozeným nebo získaným neurogenním onemocněním. Základem dyspraxie jsou poruchy vnímání tělesného schématu, poruchy ve vnímání a zpracování kinestetických, taktilních a vestibulárních podnětů. Valenta, Slovník speciální pedagogiky, Portál, Praha, 2015, strana 47-48.

⁵⁹Příznaky Rettova syndromu, zdravi-euro.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://zdravi.euro.cz/clanky/rettuv-syndrom-priciny-priznaky-lecba/>

Obrázek 11 Typické zkroutení páteře pro Rettův syndrom (foto: Konstantinos C Soultanis)

7.2. Downův syndrom

„Downův syndrom je nejobvyklejší vrozená chromozomální anomálie. Dochází k ní nejčastěji při splynutí vajíčka a spermie, kdy hned v prvotní buňce zůstane chromozom navíc a každá další buňka pak pokračuje v dělení již s touto vadou.“⁶⁰ Takto zní oficiální představení nejčastěji se vyskytujícího syndromu v podání spolku Downův syndrom, který sdružuje děti a rodiče s Downovým syndromem v České republice.

Národní zdravotnický informační portál udává, že *„Downův syndrom neboli trizomie 21 je jedna z chromozomálních abnormalit, která je způsobena přítomností „nadbytečného“ chromozomu 21. Tento nadbytečný genetický materiál způsobuje vývojové změny a některé typické znaky Downova syndromu.“⁶¹*

Chromozomální porucha se většinou diagnostikuje hned po porodu, protože se stává velice zřídka, že příznaky nejsou viditelné. Nejčastějším důvodem pro chromozomální anomálii je věk matky, riziko hrozí již od třicátého pátého roku života.

Charakteristické jsou vizuální rysy Downova syndromu, kterých je v celku popsáno více než sto dvacet. Přesto je obvyklé, že jedinec má maximálně sedm příznaků. Existuje pouze jediný příznak, který se vyskytuje u každého jedince, a tím je mentální

⁶⁰Downův syndrom, downsyndrom.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://www.downsyndrom.cz/downuv-syndrom/obecne-informace/co-je-to-downuv-syndrom.html>

⁶¹Downův syndrom, nzip.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://www.nzip.cz/rejstrikovy-pojem/582>

retardace. Celkový vzhled je velmi ovlivněn pomalejším růstem, děti jsou celkově menší.

Nyní uvedu vybrané nejčastější vizuální příznaky syndromu dle částí lidského těla:

- Hlava – tvar hlavy je ze zadní strany plochý.
- Obličej – atypicky kulatý obličej, který z profilu působí ploše.
- Oči – mírně šikmé s občasnou kožní řasou, okraje duhovky jsou bílé nebo nažloutlé.
- Vlasy – rovné a jemné.
- Ústa – neúměrně malá oproti hlavě a zvětšený jazyk.
- Krk – v dospělosti krátký a široký. Novorozenci mohou mít na zadní straně krku volnou kůži, která se během růstu ztratí.
- Ruce – široké ruce a na nich naopak krátké prsty.
- Nohy – silnější nohy s typickou velkou mezerou mezi palce a ukazovákem.
- Napětí svalů – končetiny a krk mají snížené napětí.⁶²

Práce s Downovým syndromem a PAS

Přístup k dětem či klientům s PAS a Downovým syndromem je velmi obtížně shrnutelný. Poruchy autistického spektra jsou velmi široké a obsahují různé spouštěče záchvatových reakcí, které mohou být vyvolány jak fyzickou aktivitou, tak pouhým zvukem. Zároveň každý jedinec reaguje na jiné podmínky a má odlišné možnosti interakce.

Jako příklad nyní uvedu svou zkušenost z práce se skupinou dětí s autismem. Jedná se o třídu slouženou z dětí s PAS v *Mateřské škole speciální, Základní škole speciální a Praktické škole, Ibsenova 1, Brno*, kde je pan Barvička pravidelným návštěvníkem, tudíž všichni účastníci znají průběh jednotlivých dílen. Přesto se po více jak půl roce stalo, že loutka/já v pozici loutkovodiče vyvolala záchvat, a žák tak musel opustit prostor pro své uklidnění a ujištění, že vše je v pořádku. Spouštěčem byl jednoduchý

⁶²Co je to Downův syndrom, cpzp.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://www.cpzp.cz/clanek/1341-0-Co-je-to-Downuv-syndrom.html>

pohyb, kterých loutka udělá během jedné návštěvy nespočet. Onen pohyb rukou se ale uskutečnil rychle a v blízkosti konkrétního žáka a zasáhl tedy do jeho bezpečné zóny. Jednalo se o moji chybu, protože je mou povinností vědět, co si mohu ke každému z účastníků dovolit a jak k nim jako k jednotlivcům přistupovat.

Druhým a velmi odlišným příkladem je situace, o které mě informoval jeden z učitelů ze *Střední školy, základní školy a mateřské školy pro zdravotně znevýhodněné* v Brně. Jedná se o spuštění reakcí, které probíhaly během diskuzí pedagogů, když žák se pohyboval v jejich blízkosti. Trvalo velmi dlouho, než se našel důvod pro změny chování, který spočíval ve využívání nevhodných slov. Hlavní problém bylo slovo „tůdle nůdle“, které personál v jednom období používal velmi často, protože připravoval prostředí a hlavně žáky na návštěvu zájezdního divadla nesoucí název *Tůdle Nůdle aneb Rošťačíme s dětmi*. Po tomto zjištění pedagogové interně přejmenovali tuto akci a dotyčný žák se účastnil představení pouze poslechem přes dveře z vedlejší místnosti.

Pro všechny tyto situace vydalo Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy ČR obecné metodické postupy pro vzdělávání dětí s PAS v rámci RVP. Já zde uvedu ty, které jsou dle mého názoru aplikovatelné v rámci Terapie loutkou.

- Pro komunikaci využívat krátké stručné věty doprovázené gesty.
- Individuálně opakovat zadání práce.
- Veškeré informace dávat do souvislostí s již osvojenými tématy.
- Zadávat úkoly, které jsou jednorázově splnitelné.
- Počítat s výkyvy schopností jedince.
- Otázky zadávat s vizuální podporou.
- Na odpověď je třeba dát dítěti čas.
- Pro jednotlivé předměty využívat barevné rozlišení.
- Program by měl střídat krátké intervaly práce – relaxace – práce.
- U některých jedinců je třeba respektovat hypersenzitivní projevy, které není vhodné překonávat.⁶³

⁶³Specifika práce s dětmi s autismem, digifolio.rvp.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=12507>

Pro osoby s Downovým syndromem existuje dle *Společnosti rodičů a přátel dětí s Downovým syndromem* (aktuálně přejmenováno na Spolek DownSyndrom CZ) manuál pro inkluzi lidí s Downovým syndromem. Hlavním doporučením je směřování k samostatnosti a k rozvoji aktivit s potenciálem, které velmi často v jedinci vzbudí zájem, pokud se cítí v dané aktivitě silný. Neopomenutelným bodem je rozvoj vzájemné důvěry pro podporu jistoty a sebevědomí jedince.⁶⁴

Závěrem části o přístupu k jedincům s PAS a Downovým syndromem bych vyzdvihl jednu jedinou věc, a tou je individuální přístup. K němu se uchylují i respondenti rozhovorů z řad pedagogů speciální škol a současně upozorňují na velmi časté propojení vad a poruch, které vyžadují individuální přípravy a styly komunikace. Individuální přístup se také vyskytuje ve všech doporučeních pro komunikaci s konkrétními poruchami.

⁶⁴Inkluze, downsyndrom.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://www.downsyndrom.cz/downuv-syndrom/prace-s-detmi-inkluzi.html>

8. Výzkumná část diplomové práce

Druhou část diplomové práce o Terapii loutkou jsem založil na osobních rozhovorech s respondenty, kteří mají spojitost jak s Terapií loutkou, tak s pedagogickou prací ve specializovaných zařízeních, které navštěvujeme. Zároveň mají mezi svými žáky děti s poruchami autistického spektra (PAS) a Downovým syndromem. Jednotlivými respondenty mi byli zakladatelé Terapie loutkou, manželé Volkmerovi, a pedagogové ze *Střední školy, základní školy a mateřské školy pro zdravotně znevýhodněné, Brno, Kamenomlýnská 2*. Volba padla na tuto instituci hned z několika důvodů. Především já osobně chci v práci uvádět příklady na kolektivech, kde sám působím na pozici lektora a loutkovodiče pana Barvičky. Současně bylo mým cílem vybrat si takovou instituci, kde působím od samotného začátku terapií, protože jsem měl pouze dvě možnosti, protože do všech ostatních jsem „naskočil“ jako náhrada za jiného kolegu.

Druhou možností byla *Mateřská škola speciální, základní škola speciální a praktická škola Ibsenka Brno*, konkrétně pobočka mateřské školy speciální v ulici Barvičova, kde bohužel došlo v průběhu podzimu 2022 k přerušení našich pravidelných návštěv na dobu neurčitou. Zmíněnou školu v Kamenomlýnské ulici jsem vybral také proto, že v průběhu školního roku rozšířila počet účastníků natolik, že došlo k rozšíření z původních dvou navštěvovaných skupin na aktuální čtyři. Proto jsou respondenty pedagogové z různých skupin, kde každý má ve svém kolektivu děti s PAS a Downovým syndromem.

Veškeré rozhovory byly vedeny formou otevřených otázek, které lze najít v přílohách této práce. Samotná skupina pedagogů měla svou sadu osmi stejných otázek, ale u každého docházelo k mému doptávání. Rozhovory byly vedeny individuální formou pro možnosti rozvíjení jednotlivých témat u každého pedagoga. Oproti tomu rozhovor se zakladateli Hanou a Tomášem byl veden společně, protože jsem chtěl využít našeho osobního vztahu a rozhovor tak vést spíše formou otevřené diskuze. Otázky na zakladatele je možné nalézt v přílohách, stejně jako samotný přepis rozhovoru, v kterém docházelo na mé vkládání spousty podotázek. Samotný způsob rozhovorů jsem zvolil pro co největší kvalitativní výsledek. Věřím, že v těchto tématech je třeba směřovat vždy k osobnímu pohledu a zkušenostem.

Otázky vzešly z následujících podnětů. Základem pro celou tuto diplomovou práci byla má osobní zkušenost z praxe, proto jsem si kladl dvě základní otázky: „Co je nejdůležitější částí Terapie loutkou pro samotné děti/účastníky?“ a „Má pan Barvička současné technické a vizuální parametry pro naši práci?“. Na tyto otázky jsem začal hledat odpovědi svým pohledem při vykonávání terapeutické činnosti a současně jsem chtěl znát osobní názory učitelů, pedagogických asistentů a mých kolegů. To vedlo k samotnému vzniku konkrétních rozhovorů, při nichž docházelo k rozporupným odpovědím, které jsem závěrem promítl do otázek pro zakladatele a tvůrce Terapie loutkou.

Pro lepší orientaci jsem z rozhovorů se všemi respondenty vytvořil tři základní kapitoly, každá se zabývá rozličným tématem a má své podkapitoly a závěry. První část se zabývá tématem *socializace* jak z pohledu jednotlivce, tak současně celého kolektivu. Následná kapitola se zabývá samotnou *loutkou*, nejprve její vizuální stránkou a později jejím technickým stavem. Třetí část vycházející z rozhovorů nese téma *rituálu* a jeho důležitosti pro účastníky.

9. Socializace

„Je třeba poznamenat, že socializace není pasivním dějem, kdy je člověk formován tlaky společnosti, ale jedná se o vzájemnou interakci lidských potřeb a působení společnosti, kultury a jazyka.“⁶⁵

Pro děti v období mladšího školního věku bývá stěžejní postavou v rámci školní instituce osobnost učitele. Dítě ho respektuje, případně se mu snaží zalíbit. Neméně podstatnou částí socializace v tomto období představují vztahy mezi vrstevníky. Pro dítě je důležité vyrovnat se vrstevníkům, a to nejen při vyučování, ale i při volnočasových aktivitách. Právě skupiny vrstevníků zaujímají hlavní roli při formování osobnosti dítěte.⁶⁶

9.1. Socializace jedince

„Velkým zadáním lektorů je nejen přivést v průběhu jedné lekce všechny účastníky se děti ke hře, ale současně i po celou dobu udržet jejich pozornost a aktivní naladění, zvládat temporytmus lekce. To na ně klade značné nároky.“⁶⁷

Slova, kterými Hana Volkmerová přibližuje samotné poslání a úkoly lektorů v průběhu každé lekce. Jedná se o spoustu dalších dílčích úloh, protože každá skupina účastníků je naprosto odlišná a vyžaduje různorodé přístupy. Veškerá komunikace dle mých respondentů vychází z individuálního přístupu, což potvrzují i veškerá pedagogická doporučení. Jako příklad uvedu Metodický portál patřící do Rámcového vzdělávacího programu, tvořený Národním pedagogickým institutem, který zdůrazňuje stručnost a individuální opakování informací pro každého žáka při vzdělávání dětí s PAS.⁶⁸

Mou osobní zkušeností z pozice lektora pro děti s Downovým syndromem a PAS je potřeba individualizace. Vše stojí na pravidelnosti a konzultacích s pedagogy, aby lektor získal povědomí o možnostech a schopnostech každého účastníka a následně

⁶⁵HOLÝ, Úvod do sociologie, Brno, MUNI, 2005, ISBN: 978-80-210-3855-4, str. 36

⁶⁶TRPIŠOVSKÁ, HEŘMANOVÁ, Vývojová psychologie, UJEP, ISBN: 80-7044-017-1, str. 51

⁶⁷Volkmerová, Loutky jako edukační nástroj, Brno, 2016, str. 137

⁶⁸RVP, digifolio.rvp.cz [ONLINE] Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=12507>

mohl přizpůsobovat svůj přístup, styl komunikace a práci s loutkou ke každému jedinci individuálně.

Příkladem z mé osobní zkušenosti je práce se dvěma chlapci, kteří docházejí do třídy paní Mgr. Dagmar Šebelové, která byla jednou z účastnic rozhovorů. Jedná se o Vojtu a Dana, naprosto odlišné chlapce s poruchami autistického spektra. Vojta je velmi fyzicky komunikativní a pohyblivé dítě, které pro měl byl problém si získat, protože odmítal zpočátku dotyk i verbální komunikaci a různě se „povaloval“. Veškerý přístup se změnil ve chvíli, kdy pan Barvička s Vojtou příliš nemluví, naopak automaticky si chodí lehnout vedle dotyčného Vojty. Společně se vítají fyzicky, většinou se objetím v leže a až poté se loutka představuje verbálně. Chlapec má verbální komunikaci omezenou, proto já v pozici vodiče vyslovím jméno za něj ve chvíli, kdy vidím fyzickou aktivitu k představení, velmi často je to ruka položená na hrudníku a pozdější gesto směrem k loutce. Opačný případ je u Dana, většinou sedícího ob jedno dítě před Vojtou v seznamovacím kolečku. Dan je fyzicky klidné dítě sedící vzpřímeně a vše sledující s jistým odstupem. Nevyhledává fyzický kontakt při seznamování od lektorů, od loutky je ochoten přijmout malý kontakt v podobě podání ruky či sednutí si na jeho nohy. Velmi funkční je v tomto případě verbální a relativně dlouhá komunikace. Osvědčenou aktivizací je, když se pan Barvička představí a poté tipuje jméno dotyčného chlapce. Daník většinou zpočátku dělá, že neslyší, a po pár jménech začne reagovat pomocí mimiky, ať už souhlasně či nesouhlasně. Někdy je schopen i završit představování vyslovením svého jména, to se nám daří od třetí až čtvrté návštěvy.

Následně uvedu pohledy a zkušenosti se socializací jednotlivců z odpovědí respondentů v rámci vedených rozhovorů k této diplomové práci.

Autor Terapie loutkou Tomáš Volkmer

„Třeba pamatujeme, a to je jeden z důvodů, proč Terapii loutkou děláme ve dvojici, protože v té skupině byly děti, které se bály mě jako muže. Anebo naopak, ta inklinace k mužskému byla větší, a to samé se dělo i u té holky. A je-li v procesu to, co se týká zrovna dětí, co mají Downův syndrom, nebo autistů, tak tam důsledná pravidelnost je nesmírně důležitá. Ještě k tomu navíc z naší zkušenosti, když se řekne Downův syndrom nebo autista, ale to je tak široké spektrum, těch podob té indispozice. Zažili

*jsme "auťáky", co byli uzavření a v podstatě u té dílny jenom seděli, ale už jenom to, že tam byli a vnímali, to bylo cenné. Nebo stačilo, aby pouze seděli na přilehlých schodech. Taky jsou děti, u kterých to člověk vůbec nepředpokládá, komunikují, maximálně se nepodívají do očí, ono to zobecnování je z té zkušenosti nevyhovující.*⁶⁹

Pohled Mgr. Dagmar Šebelové

*. „...Vždycky se to musí přizpůsobit jednotlivci individuálně. Třeba to, jak něco vnímá Daník a něco Vojta. Vojta je velice kontaktní autista, on je schopen se po vás válet a tahat, štípnout a střílet gumou od tepláků, to je jeho velice oblíbené. Oproti tomu Daník kontakt ne, třeba dneska, jak jste zkoušeli s panem Barvičkou, jak si na něj sedl a tak. To jsem po dlouhé době viděla, že ten Daník se začíná smát a brblá si. Mě to hrozně nadchlo, že ono mu je to příjemné, protože on na dotyk někdy reaguje automaticky. U nich komplexně je důležité, aby věděli, do čeho jdou, to je zase to opakování. Rituál, lidi a opakování. Ale to, jak oni to vnímají, je velmi individuální. Já třeba budu mluvit teď zase jenom o těchto dvou, vy jasně víte, jak s nimi komunikovat, to soudím ze své domněnky, že vy své chování přizpůsobuje Daníkovi i Vojtovi. Už na tomhle, já si myslím je to důležité, že nepřijdete s tím, co se píše, jak se přistupuje k autistům, ale je ten přístup a komunikace individuální. Přistupujete osobně.*⁷⁰

Souhrn socializace jedince

Socializace jedince je založena na důvěře a individualizaci přístupu ke každému dítěti. Nelze očekávat komunikaci od všech účastníků od prvního setkání. Je třeba budovat jednotlivé vztahy mezi lektory a dětmi. Současně si každý lektor musí během prvních návštěv vytvořit osobitý styl přístupu k jednotlivcům, aby následně mohl komunikovat s každým a věděl, co lze od kterého dítěte očekávat.

⁶⁹VOLKMER, Příloha - Rozhovor se zakladateli

⁷⁰ŠEBELOVÁ, Příloha – Rozhovor s pedagogy

9.2. Socializace v rámci kolektivu

„Sociální vztahy, které jsou pro zdravé děti zdrojem radosti a uspokojení, představují pro děti s autismem hrozbu, která působí největší podráždění a vyvolává potřebu izolace jako formu obrany. Problémem není nezdravý vztah matka – dítě, jak se dříve myslelo. Je to jednoduše otázka rozdílné biologické výbavy dítěte s autismem spojené s rozdílným kognitivním stylem.“⁷¹

Při své první návštěvě dětí mladšího školního věku s Downovým syndromem a autismem jsem nabyl pocitu, že se jedná o velký počet jednotlivců, ale nikoli skupinu. Tento jev dnes už nevidím tak černobíle. Vnímám společné zapojení a tvorbu kolektivu pomocí aktivit, které všichni účastníci znají a jsou si jimi naprosto jisti. Ať se jedná o kroky, které jsou součástí uvítacího rituálu, či aktivity vykonávané častěji. Děti vědí, co přijde, a vytvářejí společenství při naplnění aktivit, aby dosáhly co nejlepších výsledků.

Osobním příkladem mi bude třída učitele Toma Vlašice. Jedná se o děti, které přicházejí na Terapii loutkou vždy společně se třídou učitelky Šebelové, dohromady se jedná o dvanáct dětí. Skupina působí velice hlučně a je plná velkých individualit, které vystupují samy za sebe vždy velice výrazně. Dokud nepřijde aktivita, která je spojuje a všichni v ní chtějí spolupracovat. Nejčastěji se jedná o cestu pana Barvičky kamkoli, kde chtějí aktivně držet lano a jsou schopni se domlouvat na obtížnosti a spolupracovat. Dokonce k mému překvapení dochází i k oslovování dětí z druhé třídy a všechny děti z obou tříd vytvářejí cestu v podobě jednoho celku. Tento jev pro mě osobně ojedinělý a v takovéto míře se s ním nesetkávám v žádné jiné skupině.

Pohled učitele Vlašice na Terapii loutkou a jeho kolektiv

„Pro mě je to forma prožitku, kde děti společně komunikují, spolupracují mezi sebou a vzájemně s panem Barvičkou. Hledají řešení problému či situace, která tam vzniká. Jim to pomáhá se rozvíjet v komunikaci a řešení toho konkrétního problému. Pro mě je vždy nejdůležitější jejich prožitek, aby si to užily. Aby děti byly v situacích, byly dobře naladěny a tvořily toho součást. Když bych vzal jednotlivé části terapie, tak všechny mají stejný význam, protože každá plní jinou složku. Já si myslím, že pro naše děti je

⁷¹PEETERS, *AUTISMUS od teorie k výchovně-vzdělávací intervencí*, Praha, Scientia, 1998, str. 83

Barvička symbol něčeho, co znají a co se opakuje. Je to uklidňuje a těší se na to. Ač je tam vždy nějaká obměna v podobě té jiné aktivítky, nebo pokaždé je to jiné, ale koncept zůstává zachovalý. Já si myslím, že to je uklidňuje a ostatní je pro doplněk, který si oni neuvědomují, že se v tu chvíli rozvíjí. Což je zase ta komunikace, socializace a tyhle věci.“⁷²

Pohled učitelky Šebelové na spojení a unikátní chování dvou tříd společně

„My tady máme dvě třídy, pravidelně se setkáváme. Každé ráno jsme společně po velké přestávce, potom my učíme v blocích, ale o přestávkách jsou spolu v relaxační místnosti a tyhle dvě skupiny jsou spolu často. Dokonce chodí spolu i na tělocvik a je to fajn, protože druhá skupina má větší dravce a společně se umí strhnout. My nemáme problém v rámci našich těchto dvou skupin, myslím si, že by to bylo jinak, kdybychom šli s některou z těch skupin, které chodí po nás. Ale tyhle dvě skupiny se snažíme propojit, aby vlastně ten okruh dětí byl větší, snažíme se to tvořit, je to výhodnější.“

My se snažíme, protože s Tomem máme podobný pohled a já nevím jak on, ale mně se s ním velmi dobře spolupracuje. I v té tělocvičně je třeba mít tu část komediantství a šaškovství. Možná i proto tyhle dvě skupiny jsou na tom trochu jinak. Máme tu výhodu, že sídlíme hned vedle sebe a setkáváme se. Sice neděláme všechno společně, pokud mají narozeniny nebo něco slaví, tak to ve svém úzkém kruhu, ale někdy děláme témata společně. Třeba o Velikonocích jsme společně porcovali beránka, dáváme to dohromady a oni potom spolupracují a vzájemně si pomáhají. Bylo vidět, že jim to dle mého názoru prospívá. Těm našim, kteří jsou mlčenlivější, tak tam je ta dravost a já si myslím, že je to dobře. Čím více je společných akcí, tak já vlastně tu Terapii vnímám takhle, že více podnětů je jenom dobře.“⁷³

Reakce manželů Volkmerových na tvorbu kolektivů a hledání spolupráce

Manželé Volkmerovi uvádějí příklad na nultém ročník základní školy v Opavě, kde bylo cílem socializovat děti a připravit je na školní režim před nástupem do první třídy.

⁷²VLAŠIC, Příloha – Rozhovor s pedagogy

⁷³ŠEBELOVÁ, Příloha – Rozhovor s pedagogy

Tomáš Volkmer: „Mohli dělat všechno, ale hendikep sociální byl. Proto oni mezi sebou pořád soutěžili, vlastně měli větší problém spolupráce, vždy tam byla potřeba dominance.“⁷⁴

Hana Volkmerová: „Ony na začátku tvoří kruh a tyto děti nebyly schopny udržet kruh, protože se vždy někdo posunul do středu, aby byl blíže Barvičkovi. Ony se vždy pomalu sunuly, až byly všechny na té krabici a já je zase vracela do tak zvané sociálního kruhu. Protože tam všichni dobře vidí, když jich bylo deset maximálně dvanáct, tudíž ideální pro veškerou naši práci. Nakonec jsem to dělala tak, že musely ležet na bříšku s rukama pod bradou, aby nedocházelo k posunu, ať máme prostor pro odehrání počátku příběhu s rozcvíčkou. Aby je člověk uzemnil nejenom sezením, ale muselo to být celé fyzicky.“⁷⁵

O ideálním počtu účastníků vznikla při rozhovoru diskuze, která má jasné závěry. Ideální počet je dvanáct na jednu lekci, v případě těžkých postižení lze počet snižovat, ale ve chvíli nižšího počtu může docházet k problémům u aktivit rozvíjejících spolupráci. Příkladem je natahování lana či látky na spaní, kde je třeba více osob.⁷⁶

Souhrn socializace kolektivu

Tvorba spolupracujícího kolektivu u dětí s PAS a Downovým syndromem je obtížná a velmi zdlouhavá činnost. To potvrzuje i jedinečnost zmiňované skupiny, která vzniká specifickým a dlouholetým setkáváním kolektivů a díky pedagogickému přístupu konkrétních učitelů. Současně velký vliv na socializaci v rámci Terapie loutkou má počet účastníků, který určuje možnosti individuálního přístupu, zapojení se všech dětí i technické naplnění aktivit. Ideálním počtem pro průběh terapie je dvanáct účastníků, v tomto počtu lze aplikovat individuální přístup od lektora a co nejúspěšněji stimulovat jedince.

⁷⁴VOKLMER, Příloha – Rozhovor se zakladateli

⁷⁵VOLKMEROVÁ, Příloha – Rozhovor se zakladateli

⁷⁶Taktéž.

10. Loutka

„Loutka je vlastně reprodukce živé bytosti, více či méně pravdivá, více či méně interpretovaná, různící se v proporcích a je více či méně schopná se pohybovat určeným způsobem a může tak vytvořit všechny druhy citů, duševních stavů a postojů, má zkrátka dramatickou kapacitu a je animovaná buď viditelně, nebo neviditelně jakýmkoli způsobem, který si její „manipulátor“ vymyslí.“⁷⁷

Manekýn pan Barvička je haptická loutka se specifickou šnekovitou hlavou. Samotná postava má svou partnerku slečnu Mašličku a byla doba, kdy měli i své dítě Oldu. Proč už tomu tak není, se dozvíte v následující části od samotných autorů loutek společně s reakcemi pedagogických pracovníků účastnících se dílen Terapie loutkou.

10.1. Problematika šnekové hlavy

Častá a velmi rozporuplná otázka, kterou pokládají pedagogové, pedagogičtí asistenti, rodiče i moji přátelé je: „Proč má tu šnekovou hlavu?“. Proto jsem do rozhovorů zařadil otázku týkající se vzhledu pana Barvičky, abych zpočátku vůbec zjistil, zda je to opravdu tématem. Později jsem pokračil k hledání důvodů a samotnému vysvětlení od manželů Volkmerových.

Reakce učitelky Zalotěnkové na vzhled Pana Barvičky

„Pan Barvička mě trochu děsí, musím říct, že ta zamotaná hlava je dost šílená.“⁷⁸

Reakce učitele Vlašice na vzhled Pana Barvičky

„Já bych ho trochu zmodernizoval do takových jasnějších barech, mně osobně vadí to zakroucení, co má na sobě, ten hlemýžď.“⁷⁹

⁷⁷MARINIER, La Marionnette, 1953 v BLECHA, JIRÁSEK, Česká loutka, KANT, 2009, ISBN: 978-80-86970-23-3, str. 5

⁷⁸ZALOTĚNKOVÁ, Příloha – Rozhovor s pedagogy

⁷⁹VLAŠIC, Příloha – Rozhovor s pedagogy

Obrázek 12 Šnekovitá hlava pana Barvičky (foto: Böhm Tomáš, 2023)

Reakce učitelky Šebelové na vzhled pana Barvičky

„Mě se pan Barvička líbí. Já se přiznám, že by mohl být jiný. Přijala jsem ho od začátku. Je pro mě fajn, ani bych ho nepřevlékala.“⁸⁰

Reakce manželů Volkmerových na problematiku šnekovité hlavy u učitelů

„V tu dobu byl pouze pan Barvička, protože to vzniklo iniciativou divadla, a to má ve znaku spirálu, tak proto on má hlavičku ze spirály, to je jediná věc, co na tom je. Zásadní věcí je ta, že děti s tím problémy nemají. Oni se v podstatě, když se té loutky bojí, tak ne proto, jak vypadá, ale protože ten samotný fakt objevení se něčeho jiného je může překvapit. Další věcí je, že děti v raném věku nemají žádné estetické předpoklady, ty dotyčným dětem vkládáme my. Veškeré návyky dítě v průběhu vývoje přejímá od rodičů, učitelů a celé společnosti, to jsou proporce, do kterých se narodíme. Děti s tou formou nemají vůbec problém, potažmo když si člověk uvědomí, jak vypadá Hurvínek a Spejbl v té ranější podobě, od pana Kirschnera. Tak to jsou obludy, velké oči, velké uši, prostě takový třesutý kašpárek, prostě v tom to není. Většinou to bývá spíše problém těch dospělých, ať už rodičů nebo pedagogů. Pokud ty děti třeba reagují nějakým způsobem na loutku, tak ten důvod je z 99% motivovaný něčím jiným než vzhledem.“⁸¹

⁸⁰ŠEBELOVÁ, Příloha – Rozhovor s pedagogy

⁸¹Taktéž.

Obrázek 13 Logo Divadla loutek Ostrava, které bylo předlohou pro hlavu pana Barvičky (zdroj: divadloloutek.cz)

Souhrn problematiky šnekovité hlavy

Šnekovité zakroucení hlavy pana Barvičky je problematické pro většinu lidí vyjma účastníků, pro které je loutka určena. Tudíž lze konstatovat, že z vizuálního hlediska to problém není. Protože děti to přijímají, tak jak říká Tomáš Volkmer, příkladem může být i odpověď Dagmar Šebelová, která to má totožně jako nejspíše děti.

10.2. Aktuálnost loutek

Aktuálnost či adekvátnost loutkového páru slečny Mašličky a pana Barvičky vychází převážně z odpovědí pedagogů. Ale je mou povinností připustit určité pochybnosti o adekvátnosti loutek od samotných lektorů. Protože pravidelné opravy poruch a potrhání všeho druhu s sebou nesou spoustu nepříjemností.

„Po technické stránce si myslím, pardon já budu teďka upřímný, ty materiály jsou pro mě teď už takové neatraktivní, z kterých je vyrobený. Já bych ho trochu zmodernizoval do takových jasnějších barev, mně osobně vadí to zakroucení, co má na sobě, ten hlemýžď. To je jenom moje osobní. Já mám raději plné tvary, symbolika hlemýžďe mě něčím irituje a myslím, že by celkově potřeboval inovovat. Je celkově vidět i to, že už má něco za sebou. A nevadilo by, kdyby se ta hračka zrenovovala materiálem, vzhledem i jasností barev.“⁸²

Já svou zkušeností z praxe současně docházím k poznání určitých bodů na těle pana Barvičky, které přinášejí pro samotný průběh lekcí občasné komplikace. Pro mě

⁸²VLAŠIC, Příloha – Rozhovor s pedagogy

osobně je to velmi často ucho, které lze zneužívat jako madlo. Nejen že děti za něj rády tahají, ale zároveň se do otvorů omylem zaplétají. Současně se jedná o část, která je velmi náchylná k utržení. Dalo by se namítat, že je tento tvar ucha vhodný pro účel mačkání či vytváření překvapivých efektů od loutkovodiče, ale pro tento účel je zde obrovský rudý nos a případně červená čepička. Nutno přiznat, že každý takový aspekt umožňuje rozvoj vizuální paměti, kterou jsem popisoval v předchozí části u Aspergerova syndromu.

Toto je zcela jistě upozorněním do budoucna, protože neatraktivnost a neuspokojiví vzhled rozhodně nejsou body, kterými se chce Terapie loutkou prezentovat do budoucna. Proto jsem u zakladatelů zjišťoval informace o samotném vzniku a jejich mínění o vzhledu pana Barvičky dnes.

Reakce Tomáš Volkmera na svou vlastní tvorbu v podobě pana Barvičky dnešním pohledem po 21 letech

„To těžko říct. Ale nyní máme nejnovější Bato a Lato, to vychází ze zkušenosti, která souvisí s Barvičkou a Mašličkou. Takže z mého pohledu je to odpověď, ale já neříkám, že by byli přesně takoví.“⁸³

Návrh loutky pana Barvičky byl vytvořen v roce 2002 takřka na první pokus, přiznává Volkmer. Samozřejmě obrovskou roli v tom hrála zkušenost s výrobou loutek, ale nikoli pro práci s účastníky se specifickými potřebami.⁸⁴ Pro porovnání nyní vložím fotografie již zmiňovaných loutek Bato, Lato a také loutku nesoucí jméno Olda, potomka Barvičky s Mašličkou.

⁸³VOLKMER, Příloha – Rozhovor se zakladateli

⁸⁴VOLKMER, Příloha – Rozhovor se zakladateli

Obrázek 14 Bato (foto: Divadlo loutek Ostrava)

Obrázek 15 Bato a Lato, ovladačí prvek pro vsunutí ruky (foto: Divadlo loutek Ostrava)

Obrázek 16 Olda a pan Barvička (foto: archiv Theatr ludem)

Porovnání loutek

Zásadní je samozřejmě kulatá hlava, kterou mají Bato i Lato, a dle mého pohledu technické prvky, které pomáhají hercům. Primárně ovládací otvor na ruku ze zadní strany hlavy a omezení prvků pro zachycení, či omezení pohybu. Velkým krokem jsou dle mého názoru i barvy, které by mohly splňovat konstatování Mgr. Toma Vlašice o aktuálních barvách. Součástí vývoje je i velikost loutek Bato a Lato, tím mám na mysli různě proporční loutky dle konkrétních účastníků či diváků. Protože Bato a Lato mají dvě cílové divácké skupiny, první od šesti měsíců po dva roky života a druhá od dvou do čtyř let věku dítěte. Každá cílová skupina má svou velikost loutky i poměr, mladší mají samozřejmě menší loutku, ale větší hlavu, oproti tomu starší mají větší loutky a hlavu menší, aby se již více hodila k tělu. Takto se ale neřešila velikost při tvorbě pana Barvičky, vznik loutky a konkrétní velikost popsal Tomáš Volkmer: „*Velikost je taková, aby jednak nebyla větší než průměrně vysoké dítě a zároveň aby nebyla malá, tak aby se nestala hračkou. Eventuálně aby mohlo docházet k fyzickému kontaktu. Další věcí je, že některé děti mají potřebu po seznámení se objímat a vyhledávat fyzický kontakt, proto je z měkkých materiálů. Samozřejmě jednoduché tvary pro možné zapojování do hry, kulička na hlavě jako čepička, srdíčko. Základní barvy pro čitelnost dětí a možnost naší pro odkazování k barvám.*“⁸⁵

⁸⁵VOLKMER, Příloha – Rozhovor se zakladateli

Dalším vývojovým krokem práce Tomáše Volkmera byla v této linii dle mého názoru loutka Olda. To bylo dítě pana Barvičky a slečny Mašličky, jenže tento princip se z praktických důvodů neosvědčil a Olda byl uložen do skladu. Dnes je využíván na výukové programy v rámci THeatra ludem, ale s Barvičkovou a Mašličkou se nepotkává. Píši o něm z důvodu vývojového kroku, který vnímám jako pokus o využití mapeta⁸⁶, který disponuje stejným ovládacím otvorem, jako mají nejnovější Bato a Lato.⁸⁷

Obrázek 17 Mapet Olda – ovládací prvek (foto: archiv THeatr ludem)

Souhrn aktuálnosti loutek

Pan Barvička je dnes zažitá loutka, která má svůj původ před jednadvaceti lety a je jednoznačné, že její autor se ve své práci posunul, čímž se pro mě uzavírá téma, zda má loutka vypadat tak či onak. S tím souvisí i samotné ovládací prvky či části na těle. Ale jednoznačným problémem je aktuální stav loutek, které se využívají k provádění terapií. Společně s jejich stavem by se zcela jistě vyřešila i problematika neaktuálních barev. Protože loutky jsou zašedlé, ohmatané, oválené. Nové a čisté loutky by měly i mnohem jasnější barvy. V případě jejich celkové obnovy bych se zaměřil také na volbu materiálů vhodných z hlediska omyvatelnosti a životnosti.

⁸⁶Mapet neboli mluvící maňásek, který se na českých jevištích objevil v 50. letech minulého století. Jeho ústa byla animována zevnitř prsty vodiče, ale jeho klapání pusou bylo vcelku neobratné. TOMÁNEK, *Podoby loutky*, NAMU, 2006, str. 20

⁸⁷VOLKMEROVÁ, Příloha – Rozhovor se zakladateli

11. Síla rituálu

Teoretická část představuje samotný rituál a jeho průběh. V mém zájmu také bylo, jak lze pracovat s jeho různorodostí a variovat ho v průběhu roku. Na samotné podstatě se shodují všichni respondenti, ale je možné, aby si lektor pohrával s obsahem rituálu?

Automaticky bych za sebe dříve odpověděl razantním odmítnutím této myšlenky. Po zkušenostech, kdy v různých skupinách jsou pro účastníky podstatné různé části rituálu, hledám nové možnosti. Příkladem přiblížím odlišné situace, které zažíváme pravidelně v jednom dopoledni. Třída pana učitele Vlašice automaticky v rituálu vymýšlí nové oslovení krabice a přinášejí nová kouzelná zaříkávadla, nelze tedy krok s vyzváním „*Jak můžeme na krabici zavolat?*“ přeskočit. Opak je zřejmý vždy v následující třídě, která je složena většinou z chlapců. Můžeme v uvítacím rituálu dělat cokoli, ale podstatnou částí, při níž se všichni aktivizují a stanou se součástí lekce, je ťukání a poslouchání zvuků z krabice. Při každé lekci musíme probrat téma „co slyší“ a vždy všichni slyší „chrápání“. Tudíž je mi jasné, že nelze u jednotlivých případů vynechat pro konkrétní skupinu zrovna jejich důležité části.

Reakce učitelky Zalotěnkové na důležitost jednotlivých prvků, z kterých je Terapie loutkou poskládána

„...o prožitek a rituál, v kterém jsou zabydlenější a vědí co přijde.“⁸⁸

Reakce učitelky Šebelové na důležitost jednotlivých prvků, z kterých je Terapie loutkou poskládána

„Je důležitý rituál, my ve třídě nemáme takové rituály jako v jiných, třeba básničky. My máme více praktický, třeba co je za datum, den v týdnu, počasí a podobně. Když si uvědomím, že zapomenu, tak právě Vojtu to hodně rozmrzí, než jsem si uvědomila proč, tak zjistím, že k něčemu nedošlo v rámci rituálu. Příkladem probíráme, co bude k obědu, a když zapomenu, tak je problém. Protože někteří to opravdu hodně vnímají. Oni to hodně vnímají. My jsme se o loutce s kolegy bavili hodně a já prosazovala, že opakování věcí mi opravdu nevadí. Tady toto je pro mě důležité, taky jsme zkoušeli zařazovat rozličné hodiny a kolegy, ale připadalo mi, že děti z toho měly zmatek. A je

⁸⁸ZALOTĚNKOVÁ, Příloha – Rozhovor s pedagogy

*třeba prostě delší doba, aby si to každý zažil a více vnímal. Tudiž rituál je důležitý a ještě si myslím, že je to vámi. Vy jste jiné osoby, než oni potkávají, vy jste z venku. My jsme pro ně součástí, jako je malinová šťáva, vy jste pro ně opravdu někdo, kdo je nakopává, že komunikují s někým jiným.*⁸⁹

Souhrn z odpovědí k rituálu

V reakci na tvrzení obou oborově zkušených žen docházím k závěru, že lze variovat jednotlivé obsahy rituálu, ale vždy pro individuální skupinu. Se samotnou skupinou se pojí i potřeba vysoké informovanosti ohledně jejich návyků a představ. Jako součást veškeré sbírky informací je třeba brát v potaz možnosti všech zúčastněných jednotlivců a jejich potřeb. Tudiž variace rituálu je možná, ale musí být splněna podmínka velké informovanosti lektorů a zkušenost všech účastníků s Terapií loutkou.

⁸⁹ŠEBELOVÁ, Příloha – Rozhovor s pedagogy

12. Možnosti pro budoucí růst Terapie loutkou

Závěrem bych se rád podíval do budoucnosti. Věřím v úspěšné pokračování Terapie loutkou, která je dle mého názoru u cílových skupin i velmi oblíbená, ač by mělo dojít k určitým změnám. Nyní se pokusím uvést pár svých návrhů pro další rozvoj Terapie loutkou:

- Lektorská školení či kurzy, které mohou přinést lektorům více jistot v jejich přístupech k účastníkům a zajistí stálý rozvoj celého programu.
- Konzultace vedené jak pro učitele, tak i lektory. Pro možné tvoření specifitějších náplní konkrétních programů, pro větší efektivitu lekcí u jednotlivců.
- Obnova materiálního vybavení po stránce technické, která by zcela jistě přinesla i větší atraktivitu loutek.
- Větší prezentace celé organizace směrem do veřejného prostoru. Vzorem může být velice populární organizace *Zdravotní klaun*⁹⁰, kterou sama Hana Volkmerová uvádí jako příkladnou.⁹¹

⁹⁰Zdravotní klaun je dobročinná organizace, která od roku 2001 pomáhá zejména dětským, ale i geriatrickým pacientům procházet procesem léčby s úsměvem. Posláním Zdravotního klauna je přinášet radost, dobrou náladu, a především naději na místa, kde se jich příliš nedostává. Zdravotní klaun, [zdravotniklaun.cz](https://www.zdravotniklaun.cz) [ONLINE] Dostupné z: <https://www.zdravotniklaun.cz/o-nas/nase-poslani/>

⁹¹VOLKMEROVÁ, Příloha – Rozhovor se zakladateli

Závěr

Nejzásadnějšími otázkami v mé diplomové práci *Terapie loutkou a její působení na děti mladšího školního věku s poruchami autistického spektra a Downovým syndromem* jsou : „Co je nejdůležitější částí Terapie loutkou pro samotné děti/účastníky?“ a „Má pan Barvička současné technické a vizuální parametry pro naši práci?“.

Teoretická část diplomové práce představuje samotnou Terapii loutkou a její zřizovatele, kterým je zapsaný spolek THeatr ludem. Součástí představení spolku je i přiblížení veškerých jeho činností, které se odehrávají převážně v Moravskoslezském kraji. Samotná terapeutická činnost je přiblížena za pomoci popisu průběhu konkrétních dílen i témat, která jsou naplňována. Velkou část jsem věnoval popisu samotných loutek, pana Barvičky a slečny Mašličky, protože v druhé polovině práce jsou velkým tématem v rámci rozhovorů.

Po představení samotné terapie a loutek k ní určených jsem konkrétněji přiblížil poruchy autistického spektra a Downův syndrom. Takzvaný PAS je komplexní název pro vícero zdravotních znevýhodnění, těmi jsou autismus, atypický autismus, Aspergerův syndrom a Rettův syndrom. Nutno dodat, že tento výčet neobsahuje všechny diagnózy, pouze ty nejčastěji se vyskytující. Zároveň jsem se pokusil vypsát jejich symptomy, které může rozpoznat i široká veřejnost bez odborného vzdělání.

Navazující částí diplomové práce je zpracování kvalitativních rozhovorů ve třech kapitolách rozdělených podle témat: *socializace, loutka a rituál*. Socializace jednotlivce je základním kamenem pro tvorbu a následný rozvoj kolektivu.

Nejdůležitější je základní vytvoření důvěry mezi účastníkem a loutkou, tento vztah později napomáhá rozvíjet i vztah mezi dítětem a lektorem. Veškeré tyto kroky stojí na individuálním přístupu lektorů ke každému jednotlivci tak, aby byly respektovány všechny jeho potřeby a schopnosti. Toto tvrzení se mi potvrzuje v odpovědích od všech respondentů, kteří se zúčastnili rozhovorů pro tuto práci.

Rituál je nejdůležitější formou terapie, protože děti uklidňuje, socializuje a připravuje na další specifické činnosti. Má možnost se variovat, ale velmi individuálně, vše se

odvívá od jednotlivých skupin a všech jejich členů. Samotný lektor musí znát všechny účastníky, aby po vícero setkáních mohl aplikovat individuální přístupy své i loutky k jedinci, toho nelze docílit bez důvěry a jistot daného dítěte. Důležitost i opodstatnění rituálu se mi potvrdilo jak při rešerši v teoretické části, tak při osobních rozhovorech jak s pedagogy, tak s Hanou a Tomášem.

Loutka má problematický tvar hlavy, který ale není překážkou pro účastníky, nýbrž pro zdravé dospělé lidi, většinou v pozici pedagogických pracovníků. Pro její atraktivnost a hlavně funkčnost je třeba loutku renovovat, aby byla plně připravená na svou funkci. Čistota a jasnost barev by měly přinést podíl atraktivity pro samotné účastníky. Nelze změnit tvar hlavy, protože některé děti se s Panem Barvičkou v této podobě setkávají již několik let. Zcela jistě je ale možnost aktualizovat loutku změnou materiálu a jasnosti barev.

Do budoucna by se Terapie loutkou měla dle mého názoru zaměřit na samotnou péči o loutky a rozvoj lektorů, aby mohlo docházet k růstu celé organizace. Za velmi pozitivní příklad lze považovat organizaci *Zdravotní klaun*, kterou sama autorka terapie uvádí za příkladnou. Současně lze „klauny“ vnímat za vzor financování a zprávy celorepublikového působení. Velkým problémem Terapie loutkou je totiž v současné době neschopnost prezentovat se veřejnosti. Příkladem může být paní učitelka Zalotěnková, která až po účasti na první dílně zjišťovala, co terapie za pomoci loutky pana Barvičky je a jaké jsou její principy práce s dětmi.

Pro celistvější výsledky výzkumu by bylo jistě vhodné zaměřit se i na účastníky dílen, tedy samotné děti. Vzhledem k jejich znevýhodnění jsem ale nenašel vhodnou metodu pro získání mnou požadovaných informací. Zároveň to nepovažuji za příslušné vzhledem k mému vzdělání a zkušenostem v oblasti psychologie a speciální pedagogiky. Věřím, že má práce může vzbudit zájem pro případné budoucí lektory Terapie loutkou. Současně ji vnímám jako jistou prezentaci možné pracovní příležitosti pro absolventy Ateliéru Divadlo a výchova.

Použité informační zdroje

Literární zdroje

BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Přeložil Lucie LUCKÁ. Praha: Portál, 2017. Klasici (Portál). ISBN 978-80-262-1172-3.

BLECHA, Jaroslav a Pavel JIRÁSEK. *Česká loutka*. Praha: KANT, 2008. ISBN 978-80-86970-23-3.

BOYD, Brenda. *Výchova dítěte s Aspergerovým syndromem: 200 nápadů, rad a strategií*. Vydání druhé. Přeložil Miroslava JELÍNKOVÁ. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1148-8.

DUDOVÁ, Iva, MOHALPOVÁ, Markéta. *Poruchy autistického spektra – 1. díl. Pediatrie pro praxi*. Praha: Actavia, 2016.

HOLÝ, Ivan. *Úvod do sociologie*, Brno, MUNI, 2005, ISBN: 978-80-210-3855-4

HORT, Vladimír. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-404-5.

HUNTEROVÁ, Kathy. *Rettův syndrom a jak dál...: vybrané kapitoly knihy Kathy Hunterové; volný překlad Marta Lejdarová*. - Vyd. 1. - Praha : Rett Community, 2008. - 96 s.: fot., il.; 23 cm. - Orig.: The Rett syndrome handbook
ISBN 978-80-254-1849-9

LAHTINEN, R. (2008). Haptices and Haptemes – a case study of developmental process in social-haptic communication of acquired deafblind people. Academic Dissertation. University of Helsinki. Tampere: Cityoffset Oy.

PEETERS, Theo. *Autismus: od teorie k výchovně-vzdělávací intervenci*. Praha: Scientia, 1998. ISBN 80-7183-114-X.

RICHTER, Luděk. *Divadlo pro děti*. Praha: Dobré divadlo dětem, 2015. ISBN 978-80-905055-0-6.

RICHTER, Luděk. *Praktická dramaturgie v kostce*. Praha: Dobré divadlo dětem, 2003. ISBN 80-902975-1-X.

RICHTER, Luděk. *Praktický divadelní slovník*. Praha: Dobré divadlo dětem, 2008. ISBN 978-80-902975-8-6.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie: příručka pro studenty*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-923-2.

ŠICKOVÁ-FABRICI, Jaroslava. *Základy arteterapie*. Praha: Portál, 2002. ISBN isbn:80-7178-616-0.

TOMÁNEK, Alois. *Forms of puppets: Alois Tománek ; [translation Don Nixon]*. In Prague: AMU - Academy of Performing Arts, Theatre Faculty, Department of Alternative and Puppet Theatre, 2006. ISBN 80-7331-079-1.

TRPIŠOVSKÁ, Dobromila a Vladislava HEŘMANOVÁ. *Vývojová psychologie: Učební text pro studující prvního stupně ZŠ*. 2. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1993. ISBN 80-7044-017-1.

VALENTA, Milan. *Slovník speciální pedagogiky*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0937-9.

VOLKMEROVÁ, Hana. *Loutky jako edukační nástroj. Potenciál dramatických výchovněvzdělávacích lekcí s loutkami (s terapeutickými účinky) [Puppets as an educational tool. The potential of drama educational lessons with puppets (with therapeutic effects)]*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Divadelní fakulta, Ateliér Výchovné dramatiky pro Neslyšící, 2016.

WIMMEROVÁ, Veronika. Arteterapie a její využití v praxi : diplomová práce. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra speciální pedagogiky, 2008.

Online zdroje

Dobrodružství Pana Barvičky | Divadlo loutek Ostrava. Divadlo loutek Ostrava | Divadlo loutek Ostrava [online]. Copyright © [cit. 14.05.2023]. Dostupné z: <https://www.divadloloutek.cz/inscenace/dobrodruzstvi-pana-barvicky-35/>

VOLKMEROVÁ, roz. GALETKOVÁ, Hana, MgA., PhD. dramaturgyně, scénáristka. DbČAD - Databáze českého amatérského divadla (amatérské divadlo v ČR) [online]. Dostupné z: <https://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=osobnost&id=3819>

Pohádka čtyř žen v Komorní scéně Aréna v Ostravě 8. 10. 2006 | divadlo.cz. Divadlo.cz / Informační portál českého divadla [online]. Copyright © [cit. 14.05.2023]. Dostupné z: <https://www.divadlo.cz/?clanky=pohadka-ctyr-zen-v-komorni-scene-arena-v-ostrave-8-10-2006>

Tomáš Volkmer | i-divadlo.cz. i-divadlo.cz | činohra - alternativa - muzikál | Divadelní databáze [online]. Dostupné z: <https://www.i-divadlo.cz/profil/tomas-volkmer>

Zemřel Jiří Volkmer | divadlo.cz. Divadlo.cz / Informační portál českého divadla [online]. Copyright © [cit. 14.05.2023]. Dostupné z: <https://www.divadlo.cz/?clanky=zemrel-jiri-volkmer>

Rozvoj lektorského a dobrovolnického týmu Sdružení D a kooperující Asociace dramacenter ČR - Sdružení D Olomouc. Interaktivní prožitkové programy - Sdružení D Olomouc [online]. Copyright © 2023, [cit. 14.05.2023]. Dostupné z: <https://www.sdruzenid.cz/rozvoj-lektorskeho-a-dobrovolnickeho-tymu-sdruzeni-d-a-kooperujici-asociace-dramacenter-cr>

O nás – THeatr ludem. THeatr ludem – spolek zaměřený na vzdělávací a kulturní projekty [online]. Dostupné z: <https://theatrludem.cz/sample-page/>

K lásce ke knihám pomohou i Drama dílny. Řízení školy online - aplikace pro řízení školy [online]. Copyright © 2023 Wolters Kluwer ČR, a. s. Všechna práva vyhrazena. ISSN 2533 [cit. 14.05.2023]. Dostupné z: <https://www.rizeniskoly.cz/aktuality/k-lasce-ke-kniham-pomohou-i-drama-dilny.a-17211.html>

[online]. Dostupné z: Světová zdravotnická organizace, 2023, web: <https://www.who.int/>

Autismus – celoživotní nemoc s neznámou příčinou | EUC. EUC | Největší poskytovatel ambulantní péče v ČR [online]. Copyright © [cit. 14.05.2023]. Dostupné z: https://euc.cz/clanky-a-novinky/clanky/autismus-celozivotni-nemoc-s-neznamou-pricinou/?fbclid=IwAR3NQO07XjUVc3qCuaFFKAayEOaShipULtfZPQcbjXJarrT3w_ddaoriVoy

Autismus | NZIP. NZIP – Národní zdravotnický informační portál [online]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/clanek/678-autismus>

Prohlížeč | MKN-10 klasifikace. Prohlížeč | MKN-10 klasifikace [online]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/>

Aspergerův syndrom [online]. Copyright © 2023 eStránky.cz [cit. 14.05.2023]. Dostupné z: <https://aspen.estranky.cz/clanky/zname-osobnosti-s-aspergerovym-syndromem.html>

Co je Rettův syndrom. Hlavní strana [online]. Copyright © 2023 Spolek rodičů a přátel dívek s Rettovým syndromem [cit. 14.05.2023]. Dostupné z: <https://www.rett-cz.com/rettuv-syndrom/co-je-rettuv-syndrom/>

Redirecting to /specialist-agreement. Redirecting to /specialist-agreement [online]. Dostupné z: <https://www.csnn.eu/casopisy/ceska-slovenska-neurologie/2009-6-1/rettuv-syndrom-33237>

Rettův syndrom - Alfabet. Alfabet - Informační portál pro pečující [online]. Copyright © 2010 [cit. 14.05.2023]. Dostupné z: <https://www.alfabet.cz/vyvojova-vada-u-ditete/typy-zdravotniho-postizeni/rettuv-syndrom/>

Rettův syndrom: příčiny, příznaky a léčba - Zdraví.euro.cz. Zdravotnictví a medicína - Zdraví.euro.cz [online]. Copyright © 1997 [cit. 14.05.2023]. Dostupné z:

<https://zdravi.euro.cz/clanky/rettuv-syndrom-priciny-priznaky-lecba/>

Down Syndrom | Co je to Downův syndrom. Down Syndrom | DownSyndrom CZ, z.s. [online]. Dostupné z: <https://www.downsyndrom.cz/downuv-syndrom/obecne-informace/co-je-to-downuv-syndrom.html>

Downův syndrom | NZIP. NZIP – Národní zdravotnický informační portál [online]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/rejstrikovy-pojem/582>

400 Bad Request. ČPZP - Česká průmyslová zdravotní pojišťovna [online]. Dostupné z: <https://www.cpzp.cz/clanek/1341-0-Co-je-to-Downuv-syndrom.html>

Specifika práce s dětmi s autismem - specifika vzdělávání - DIGIFOLIO. Domů - DIGIFOLIO [online]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=12507>

Specifika práce s dětmi s autismem - specifika vzdělávání - DIGIFOLIO. Domů - DIGIFOLIO [online]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=12507>

Seznam obrázků

Obrázek 1 Hana a Tomáš Volkmerovi s panem Barvičkou trhají květinu (foto: Malůšek Marek)	18
Obrázek 2 THeatr ludem logo (zdroj: theatrludem.cz).....	19
Obrázek 3 Krabice a její základní vybavení (foto: Böhm Tomáš, 2023)	23
Obrázek 4 Slečna Mašlička a pan Barvička (foto: Böhm Tomáš, 2023).....	25
Obrázek 5 Klepání na krabici (foto: Böhm Tomáš, 2023)	30
Obrázek 6 Poslouchání zvuků z krabice (foto: Böhm Tomáš, 2023)	30
Obrázek 7 Pan Barvička jde po laně. (foto: Böhm Tomáš, 2023).....	31
Obrázek 8 Loutky v peřině, závěr rituálu (foto: Böhm Tomáš, 2023).....	31
Obrázek 9 Graf jednotlivé lekce (autor: Volkmerová Hana, 2016)	32
Obrázek 10 Tabulka pro volbu tématu (autor: Volkmerová Hana, 2016).....	34
Obrázek 11 Typické zkroucení páteře pro Rettův syndrom (foto: Konstantinos C Soultanis).....	45
Obrázek 12 Šnekovitá hlava pana Barvičky (foto: Böhm Tomáš, 2023).....	58
Obrázek 13 Logo Divadla loutek Ostrava, které bylo předlohou pro hlavu pana Barvičky (zdroj: divadloloutek.cz).....	59
Obrázek 14 Bato (foto: Divadlo loutek Ostrava)	61
Obrázek 15 Bato a Lato, ovládací prvek pro vsunutí ruky (foto: Divadlo loutek Ostrava)	61
Obrázek 16 Olda a pan Barvička (foto: archiv THeatr ludem)	62
Obrázek 17 Mapet Olda – ovládací prvek (foto: archiv THeatr ludem).....	63

Příloha

Otázky pro speciální pedagogy

Co pro Vás představuje Terapie loutkou?

Co je pro Vás nejdůležitější na Terapii loutkou?
(Rituál, loutka, témata,...?)

Dostáváte od dětí zpětnou vazbu? Jakou?

Co je nejdůležitější pro děti dle Vaše názoru a jejich zpětné vazby?

Jak by se dle Vás či dětí loutka mohla přiblížit více dětem s poruchami autistického spektra?

Setkáváte se s nějakou obdobnou formou programu, jako je Terapie loutkou?

Máte nějaké návrhy na posun TL? Jaké?

Jak vnímáte podobu pana Barvičky?

Otázky pro zakladatele Terapie loutkou

Jak a proč projekt Terapie loutkou vznikl?

Jak máte v projektu rozdělené funkce, případně zda se v průběhu času vyvíjely?

Kdo je pan Barvička a slečna Mašlička?

Jak jste přišli na pana Barvičku a jeho podobu?

Jaký byl vývoj pana Barvičky po technické stránce?

Vyvíjel se vztah loutek mezi sebou?

Bylo někdy uvedeno vícero loutek než Barvička s Mašličkou?

Pro jaké účastníky byla původně TL založena?

Jaké jsou vaše zkušenosti s účastníky předškolního věku?

Byly realizovány v počátcích TL dílny pro účastníky s autismem a Downovým syndromem?

Otázky byly volným východiskem, ale pro plynulost rozhovoru jsem zvolil svobodnější formát blížící se diskuzi. Se zakladateli se známe osobně a rozhovor probíhal uvolněnou formou, kde na mě působila situace a reagoval jsem spíše ve stylu diskuze, která měla za cíl obsáhnout všechny předem stanovená témata.

Rozhovor s pedagogy

Mgr. Lucie Zalotěnková

Co je pro Vás Terapie loutkou?

Byla to jedna velká neznámá a moc nevím, jak odpovědět. Protože jsem o této metodě nic netušila a hrozně pomohlo až čtení informací později. Poprvé to bylo dobré, takové divadélko a po druhé to bylo zase stejné a bylo to, že jsem si říkala, na co to je? Až když jsem později hledala více informací, tak mi to začalo dávat smysl.

Tudíž nyní je to pro Vás smysluplné divadlo, které se opakuje?

Ano, ale tím, že se v tom více orientuji po načtení materiálů, tak znám účel těch věcí. A už to není jenom to divadélko.

Co je pro Vás nejdůležitější částí Terapie loutkou?

To je těžké. Ale pro mě osobně je to rituál, protože ty děti vědí, co a jak se děje.

Vnímáte či získáváte od dětí nějakou zpětnou vazbu ?

Ne, my vnímáme, že se účastní, že jsou toho součástí. Když jsou tam už podruhé, potřetí, tak to vnímáme, že jsou v tom. Vlastně dnes byl příkladem Honzík, který byl po celou dobu součástí a minule jsem s ním musela odejít, protože plakal. A dnes se zapojoval do všeho, ale prostě dnes pro něj nebyl žádný rušivý element. Tak že touto formou ano, ale samozřejmě nám nejsou schopni říci, jaké to bylo.

Co je dle Vás nejdůležitější částí pro děti jako účastníky?

Na tohle nevím, jak mohu odpovídat, protože tou zpětnou vazbou to nemám opodstatněné. Ale dle mého názoru jde o prožitek a rituál, v kterém jsou zabydlenější a vědí, co přijde. Prostě to znají a přinášejí jim to prožitek.

Co by se dle Vás mohlo změnit, aby se TL více přiblížila Vaším dětem?

Do minulého setkání jsem si myslela spoustu věcí, ale dnes už nemohu navrhnout vůbec nic. Musím říct, že do té doby mi to přišlo jako "mrtvé", já jsem necítil emoce a říkala jsem si tak jako. Ale například dnes, tak pro mě bylo úplně všechno, co jsme chtěli, potom co nám Tom (Mgr. Tom Vlašič) říkal, že si můžeme navrhnout téma a dnes tam bylo naprosto vše, o čem jsme mluvili. Dneska to pro mě bylo úplně jiné a mělo to super energii. Teď už nevím, jaká byla otázka a jak jsem odpověděla, ale snad to částečně byla odpověď na tu otázku.

Setkáváte se s formou podobnou Terapii loutkou?

Ne. Myslíš dramaterapii a tomu podobné věci?

Ano, nebo arteterapie, kde by se dal průběh či činnosti propojovat pro účastníky, že by to pro ně bylo přibližné?

Já pro děti dělám pohádky, já mám vystudovanou dramaterapii. A dělám muzikoterapie po jednotlivých třídách. A mám muzikoterapeutické pohádky, takže někde, kde to jde, dle možností a schopností, tak zapojujeme činnosti z dramky. Protože samozřejmě jsou to fúze všeho dohromady. Ale oni si to samozřejmě neuvědomují. Ale na odpověď nikdo mimo instituci nás nenavštěvuje krom Vás.

Máte nějaký návrhy na posun TL?

Jo, to už se budu opakovat, my jsme se shodli, že to chce silné vjemy, pro ně to musí být větší prožitek, aby si toho všimli a mohli to prožít. Když se šustí, tak to musí být hodně, barvy, někdo špatně slyší, jiný špatně vidí, aby tam bylo pro každého něco,

protože tady je to sice úzká skupina zaměření dětí (z hlediska diagnózy), ale široká škála kombinovaných postižení, kde jich mají několik dohromady, tedy ti moji. A každý z nich potřebuje trochu jiné věci, někdo mluví, jiný jenom křičí, musí to být hodně velké vjemy. Výrazný začátek a výrazný konec. Všechno aby bylo silné. Zvoneček je úžasný.

Jak vnímáte postavu pana Barvičky?

Pan Barvička mě trochu děsí, musím říct, že ta zamotaná hlava je dost šílená. (smích)
To tak prostě mám. Ale jinak je to dobrý nápad, já nevím. Mně se jenom nelíbí jeho hlava a že je takový, jak kdyby ho splácli. Ale to je prostě moje, já bych si představovala loutkou, jako že hadrovou, ale tu hlavu aby měla jako my, kulatou.

Mgr. Dagmar Šebelová

Když jsme začali, tak tam je znát až doteď, že se tam něco změnilo. Děti to začaly vnímat, hlavně u autistů to na začátku bylo, že vše jde kolem nich. Tak teďka už, když jsem se dneska před tím zeptala a všichni se moc těšili, i třeba Vojtěch, který vypadá, že je úplně mimo, tak on hned nadšeně vyrazí, že přijde pan Barvička. Dneska to bylo úplně skvělé, jak jste třeba zkoušel Daníka, to je zrovna taky jeden z autistů a ten byl z počátku hodně mimo, že to jako viděl, ale nechtěl se zapojovat. A dneska bylo skvělé, jak jste ho rozebíral vcelku dlouho dobu a on tedy začal reagovat. Je to poznat, že ty děti se chytily. Já nemám nic proti opakování, protože já zastávám názor, že u nás se opakuje spousta věcí a pro spoustu věcí je lepší, když děti vědí, co přijde. A mně připadá, jak to máte nastaveno, tak ony vědí, co přijde a pro ně je to plus, než kdyby šly do úplného neznáma. Třeba závěr s tím, jak se dělá vždy něco nového, je hrozně fajn, ale ony už se na ty činnosti těší.

Co je pro Vás Terapie loutkou?

Já budu mluvit za svou skupinu, tam je třeba trochu problém, protože oni se už vnímají jako jedna skupina. Ale z počátku to bylo, že oni sice byli ve skupině, byli ve třídě, ale v podstatě každý sám za sebe. Pro mě je teď hodně náročné je zapojit, aby spolu komunikovali, aby tam bylo kooperace a tohle. Třeba Oliver nebo Tomáš, kteří Vám dělají psí kusy, že to lano schválně napínají a společně tahají za lano a vůbec, že jsou schopni se všichni chytit a reagovat. Já si myslím, že pro mě je na tom důležitá socializace, že ty děti spolu začínají spolupracovat a více se vnímají. Ony se i dívají, co dělají ti ostatní, a to je důležité. Tak já bych v tom nehledala, že by se měly dozvědět něco nového, to ne, spíše mezi sebou spolupracovat a vnímat se. To je pro mě důležité a myslím, že to tam je. Vy to tam máte a oni se domlouvají, jak na krabici, zkouší to. Z té vedlejší skupiny jsou děcka, že mluví, že nemají problémy, tak jsou komunikativnější a více toho se dozvíte od nich. Ale třeba tady v té skupině, kde my moc nemluvíme, ale je vidět, že oni v tom fungují. A pro mě je tohle důležité, že ty emoce a to že se promítá v tom.

Co je pro Vás nejdůležitější?

Pro mě osobně je důležité to propojení a každá ta skupina má svoje a u nás toto chybí. Nebo chybí, je obtížné pro ně se zapojovat.

Není pro Vás problematické, že se účastní dvě třídy najednou?

Ne, tohle ne. My tady máme dvě třídy, ty se pravidelně potkávají. Každé ráno jsme společně po velkou přestávku, potom my učíme v blocích, ale o přestávkách jsou děti spolu v relaxační místnosti a tyhle dvě skupiny jsou spolu často. Dokonce chodí spolu i na tělocvik a je to fajn, protože druhá skupina má větší dravce a společně se umí strhnout. My nemáme problém v rámci našich těchto dvou skupin, myslím si, že by to bylo jinak, kdybychom šli s některou z těch skupin, které chodí po nás. Ale jako tyhle dvě skupiny se snažíme propojit, aby vlastně ten okruh dětí byl větší, snažíme se to tvořit, je to výhodnější.

My se snažíme, protože s Tomem máme podobný pohled, a já nevím jak on. Ale mně se s ním velmi dobře spolupracuje. I v té tělocvičně je třeba mít tu část komediantství a šaškovství. Možná i proto tyhle dvě skupiny jsou na tom trochu jinak. Máme tu výhodu, že sídlíme hned vedle sebe a setkáváme se. Sice neděláme všechno společně, pokud mají narozeniny nebo něco slaví, tak to jsou ve svém úzkém kruhu, ale někdy děláme témata společně. Třeba o Velikonocích jsme společně porcovali beránka, dáváme to dohromady a oni potom spolupracují a vzájemně si pomáhají. Bylo vidět, že jim to dle mého názoru prospívá. Těm našim, kteří jsou mlčenlivější, tak tam je ta dravost a já si myslím, že je to dobře. Čím více je společných akcí, tak já vlastně tu Terapii vnímám takhle, že více podnětů je jenom dobře.

Dostáváte od dětí nějakou zpětnou vazbu, v průběhu..?

Tady to vychází spíše od toho dospělého, zda se jim to líbilo, či jestli se těším. A já musím říci, že jim se to líbí a těší se. Hlavně oni si pamatují. Třeba dneska jsme zkoušeli po návratu z Terapie loutkou, jak si balil Barvička kufr a jak si to pamatují. A kdo jel k moři autem a kdo letěl letadlem a podobně. To jsem zkoušeli, jenom jsem zjistila, že Tomáš u moře nebyl, tak ten byl takový, že si pustí nějakou želvu. (smích) Ale dá se na to i navazovat ve výuce a určitě si pamatují. Jenom to vždy musí vycházet od dospělých, oni sami nezačnou jen tak vyprávět. Nebo třeba za pomoci nějakých

situačních obrázků, nebo si o tom povídáme, tak vzpomínají a smějí se. Třeba Vojta je super nadšený a hodně se projevuje hezky. David, ten třeba taky, tam je to úžasné, protože oni dva vůbec nekomunikují, tak tam to člověk poznává z gest, mimiky, z nějakého zvuku a to je pozitivní. Oni to opravdu velmi vnímají. Je pravda, že teď je to intenzivnější. Ten začátek roku, než oni se k tomu dostali, byl pomalejší, ale tyhle děti to tak mají.

Co vnímáte jako nejdůležitější pro účastníky?

Já si myslím, že je ze všeho něco. Je důležitý rituál, my ve třídě nemáme takové rituály jako v jiných, třeba básničky. My máme více praktické, třeba co je za datum, den v týdnu, počasí a podobně. Když si uvědomím, že zapomenu, tak právě Vojtu to hodně rozmrzí, než jsem si uvědomila proč, tak zjistím, že k něčemu nedošlo v rámci rituálu. Například probíráme, co bude k obědu, a když zapomenu, tak je problém. Protože někteří to opravdu hodně vnímají. Oni to hodně vnímají. My jsem se o loutce z kolegy bavili hodně a já prosazovala, že opakování věcí mi opravdu nevadí. Tady toto je pro mě důležité, taky jsem zkoušeli zařazovat rozličné hodiny a kolegy, což mi připadalo, že děti z toho měly zmatek. A je třeba prostě delší doba, aby si to každý zažil a více vnímal. Tudíž rituál je důležitý a ještě si myslím, že je to Vámi. Vy jste jiné osoby, než oni potkávají, vy jste zvenku. My jsme pro ně součást, jako je malinová šťáva, vy jste pro ně opravdu nakopával, že komunikují s někým jiným.

Je něco, čím se lze přiblížit více autistům?

To je velice těžké, my máme dva autisty a každý je úplně jiný. Já prosazuji názor, že autistou se nedá nic zobecnit. Prostě to nejde. To, co platí u jednoho, nemusí vůbec platit u druhého. Měli jsme zde třeba nevidomé autisty a to byla taky kapitola sama pro sebe, bylo doporučováno hodně hmatacích symbolů a hodně struktur. Ale jeden to vůbec nebral, tak jsme začali pracovat na zvuku. Vždycky se to musí přizpůsobit jednotlivci individuálně. Třeba to, jak něco vnímá Daník a něco Vojta. Vojta je velice kontaktní autista, on je schopen se po Vás válet a tahat, štípnout a střelit gumou od tepláků, to je jeho velice oblíbené. Oproti tomu Daník kontakt ne, třeba dneska jak jste zkoušeli s panem Barvičkou, jak si na něj sedl a tak. To jsem po dlouhé době viděla,

že ten Daník se začíná smát a brblá si. Mě to hrozně nadchlo, že ono mu je to příjemné, protože on na dotyk někdy reaguje automaticky. U nich komplexně je důležité, aby věděli, do čeho jdou, to je zase to opakování. Rituál, lidi a opakování. Ale to, jak oni to vnímají, je velmi individuální. Já třeba budu mluvit teďka zase jenom o těchto dvou, vy jasně víte, jak s nimi komunikovat, to soudím ze své domněnky, že vy své chování přizpůsobuje Daníkovi i Vojtovi. Už na tomhle, já si myslím, že to důležité, že nepřijdete s tím, co se píše, jak se přistupuje k autistům, ale je ten přístup a komunikace individuální. Přistupujete osobně. Já Vám nechci mazat med, ale já jsem z té loutky nadšená. Mně se to líbí, já jsem zastánce toho a myslím si, že já to vnímám úplně jinak než ty děti. Pedagog musí vnímat to, jak to vnímají ony. A já si myslím, že oni to vnímají velice pozitivně. A myslím si, že jim to něco přináší. Mě to nadchlo a myslím si, že je to další cesta k rozvoji spolupráce a vnímání. My se tady hodně bavíme o emocích a já si myslím, že pro autisty vyjádřit emoce je záludné. Daník emocionálně vnímá sám sebe, když se jenom něco nelíbí, tak to vnímá. Ale pokud by viděl, že tady někdo někomu ubližuje, tak se ho to netýká. Naopak Vojta, ten taky vnímá sebe, ale pokud by viděl ubližování jinému, tak už je na něm vidět, jak to v něm pracuje. Samozřejmě, ne vždy je emoce správná, ale emoce vyjadřuje. Například, že někdo někoho praští, on se může začít smát, což není správně, ale vyjádří emoce. To Daník ne že by vůbec, ale vnímá primárně to svoje.

Setkává se Vaše třída s něčím podobným TL?

Pravidelně ne, my máme navázané spolupráce třeba se ZOO Brno. Tam to záleží na počasí a věnuje se nám tam paní Zuzanka. Ona je opravdu odborník a je fajn, ale když těm dětem začne vykládat o samci a samici tygra, tak ty děti vůbec neví. My jsme občas překladatelé do jejich slovníku. Je to zkušená a středně šikovná ženská, ale když s nimi občas mluvila, tak to bylo, jak kdyby s nimi mluvila španělsky. Tak občas se setkáváme, ale jsou to jednotlivci, se skupinou ne. Já si myslím, že pro ně je velká skupina družina, kde mají kroužky. Tam pracují namíchaní a setkávají se s jinými, tudíž není to, že by se nikdy nesetkali. Třeba nedávno bylo divadlo, kde se setkala několik skupin a to pro ně bylo moc pozitivní. Vyloženě pravidelně mě ale nic nenapadá. Divadlo bylo Divadlo Věž, příběh Včelích medvídků. Hodně se zpívalo, ale mělo to příběh a já si myslím, že pro děti to byl zážitek. Pro nás pedagogy taky, když jsme

museli tahat lavičky.(smích) Myslím si, že tyhle akce jsou velmi pozitivní. Ale taky jsem měla autisty, kteří tohle vůbec nezvládali, tak jsme poslouchali jenom z chodby. Jedna autistka, to je už je dávno, tak ta byla citlivá na některá slova, která ji přiváděla do afektu. A přijelo divadlo, které se jmenovalo Tůdle Nůdle. A my jsme o tom mluvili a ona několikrát přišla do afektu, tak jsem to probírala s maminkou a mamince blesklo, že ona nesmí slyšet spojení "tůdle nudle". Tudíž my jsme ji dostávali do afektu, aniž bychom to věděli. Potom jsem to říkala i lidem z toho divadla, že nás název dostal do lehkých problémů s jednou autistkou.

Jak vnímáte Pana Barvičku?

Mně se pan Barvička líbí. Já se přiznám, že by mohl být jiný. Přijala jsem ho od začátku. Je pro mě fajn, ani bych ho nepřevlékala.

Mgr. Tom Vlačič

Co je pro Vás TL?

Pro mě je to forma prožitku, kde děti společně komunikují, spolupracují mezi sebou a vzájemně s Panem Barvičku. Hledají řešení problému či situace, která tam vzniká. Jim to pomáhá se rozvíjet v komunikaci a řešení toho konkrétního problému.

Co je nejdůležitější část TL?

Pro mě je vždy nejdůležitější jejich prožitek, aby si to užili. Aby děti byly v situacích, byly dobře naladěné a tvořily toho součást. Když bych vzal jednotlivé části terapie, tak všechny mají stejný význam, protože každá každá působí na jinou složku psychiky.

Dostáváte zpětnou vazbu?

Z dlouhodobého hlediska registruji pana Barvičku, někteří o něm dokonce mluví. Spontánně v průběhu školy, kdy jim některé situace z běžného života připomenou pana Barvičku. Situace z denního života nebo života tady ve třídě. A dlouhodobě vnímám jejich posun v přístupu k němu, protože oni vědí, co bude následovat a co je čeká, ač z občasnými obměnami dle tématu. Těší se na to a mluví o tom, ač je pro ně čas relativní, oni vnímají pouze kratší časové úseky, třeba zítra nebo odpoledne přijde Barvička, vyvolá diskuzi a těší se. A vnímám i zpětnou vazbu v diskuzích po samotné terapii, kde oni rozebírají v průběhu toho dne, co se dělo.

Co je nejdůležitější pro děti dle Vás?

Já si myslím, že pro naše děti je Barvička symbol něčeho, co znají a co se opakuje. Je to uklidňuje a těší se na to. Ač je tam vždy nějaká obměna v podobě té jiné aktivítky, nebo pokaždé je to jiné, ale koncept zůstává zachovalý. Já si myslím, že to je uklidňuje a ostatní je pro doplněk, který si oni neuvědomují, že se v tu chvíli rozvíjí. Což je zase ta komunikace, socializace a tyhle věci.

Jak by se TL mohla přiblížit Vaším dětem?

Máme tady žáky, kteří velmi oceňují technické věci a pomůcky. Tak kdyby pan Barvička blikal, vydával zvuky nejen jako, když mluvíte vy za ně. Ale i kdyby on třeba pípál, tak

to by je to velmi zaujalo, protože oni jsou na technické věci a zvukové efekty. A určitě, kdyby měl doplněk, jako je zavazadlo nebo zvířátko. Něco, co jim by bylo blízké, to si myslím že by je to více zaujalo. Ale on i bez toho je pro ně velmi zajímavý.

Setkáváte se s obdobnou formou TL?

Byli tady zdravotní klauni, což je pro mě velmi podobný koncept. Bylo to divadlo Kotálka, což je divadelní koncept muzikoterapie a kombinace s něčím dalším. Tohle tady bylo, nebo sem jezdí různá divadla. Spíše to jsou ale divadla pro menší děti, které jsou úrovní k našim dětem, třeba divadlo pro mateřské školy, aby to ty naše děti chápaly. Jinak tady ve škole máme kanisterapie, muzikoterapie, ale to jsou věci, co děláme tady. Tam ale není ten aspekt, že to vedou lidé, kteří nejsou pro děti známí. To je pouze divadlo, ale to je zase spíše pasivnější forma, jenom sledování.

Kam by se mohla posunout TL?

Co se týče našich dětí, vlastně prvních dvou skupin v naší škole, to jsou děti co jsou na tom mentálně lépe než ty zbylé dvě. U našich si myslím, že je stěžejní práce s emocemi, protože v tom oni velmi plavou a nevyznají se v tom. Celkově práce s těmi prožitky a tématy mezilidských vztahů, chování a třeba etikety. Samozřejmě ta témata, kde se více naučí o zvířatech, technických věcech nebo tak. To všechno je super, ale myslím si, že oni více potřebují ty vztahy a chování. A co se týče těch druhých skupin, tak je to dle mého spíše o smyslových záležitostech.

Jak vnímáte postavu pana Barvičky?

Po technické stránce si myslím, pardon já budu teďka upřímný, ty materiály jsou pro mě teď už takové neatraktivní, z kterých je vyrobený. Já bych ho trochu zmodernizoval do takových jasnějších barev, mně osobně vadí to zakroucení, co má na sobě, ten hlemýžď. To je jenom moje osobní. Já mám raději plné tvary, symbolika hlemýžďe mě něčím irituje a myslím, že by celkově potřeboval inovovat. Je celkově vidět i to, že už má něco za sebou. A nevadilo by, kdyby se ta hračka zrenovovala materiálem, vzhledem i jasností barev.

Rozhovor se zakladateli

Hana a Tomáš Volkmerovi

Jak jste začínali s Panem Barvičkou a jak on samotný vznikal? Ptám se z důvodu rozporuplných reakcí na vzhled a konkrétně šnekovitou hlavu.

T: Šneková hlava vznikla v této podobě, protože my jsme začínali ty dílny/terapie dělat z iniciativy divadla (Divadlo loutek Ostrava), kde nás vyzvali. Protože tady byl dříve festival *Divadlo bez bariér*, konkrétně 2002, kde divadlo získalo grant, a protože se vědělo, že s Hankou děláme dílny, kde jsou i handicapovaní, tak nás oslovili, zda neuděláme nějaký cyklus dílen. My jsem s Hankou toho využili a pravidelně jsme jezdili do školy Kapitána Vajdy a formou pokus - omyl jsme tvořili metodiku. Já jsem na základě zkušenosti z práce s dětmi nechal vyrobit pana Barvičku, tady v ateliéru Divadla loutek. V tu dobu byl pouze pan Barvičku, protože to vzniklo iniciativou divadla, a to má ve znaku spirálu, tak proto on má hlavičku ze spirály, to je jediná věc, co na tom je. A co se týká zbylé podoby, my jsme se setkali jednou nebo dvakrát, když vedeme seminář *Loutka jako nástroj vzdělávání*, že se nás na podobu loutky ptali dospělí. Zásadní věcí je ta, že děti s tím problémy nemají. Oni se v podstatě, když se té loutky bojí, tak ne proto jak vypadá, ale protože ten samotný fakt objevení se něčeho jiného je může překvapit. Další věcí je, že děti v raném věku nemají žádné estetické předpoklady, ty dotyčným dětem vkládáme my. Veškeré návyky dítě v průběhu vývoje přejímá od rodičů, učitelů a celé společnosti, to jsou proporce, do kterých se narodíme. Děti s tou formou nemají vůbec problém, potažmo když si člověk uvědomí, jak vypadá Hurvínek a Spejbl v té ranější podobě, od pana Kirschnera. Tak to jsou obludy, velké oči, velké uši, prostě takový třeskutý kašpárek, prostě v tom to není. Většinou to bývá spíše problém těch dospělých, ať už rodičů nebo pedagogů. Pokud ty děti třeba reagují nějaký způsobem na loutku, tak ten důvod je z 99% motivovaný něčím jiným než vzhledem. My jsme se setkávali, když jsme pracovali, s dětskou agresí nebo strachem, například jsme pracovali se skupinou a z počátku nevěděli, zda mohou a tak. Třeba pamatujeme, a to je jeden z důvodů, proč Terapii loutkou děláme ve dvojici, protože v té skupině byly děti, které se bály mě, jako muže. A nebo naopak, ta inklinace k mužskému byla větší a to samé se dělo i u té holky. A je v procesu, a to co se týká

zrovna dětí, co mají Downův syndrom nebo autisté, tak tam důsledná pravidelnost je nesmírně důležitá. Ještě k tomu navíc z naší zkušenosti se řekne Downův syndrom nebo autista, ale to je tak široké spektrum, těch podob té indispozice. Zažili jsme "auťáky", co byli uzavření a v podstatě u té dílny jenom seděli, ale už jenom to, že tam byli a vnímali, to bylo cenné. Nebo stačilo, aby pouze seděli na přilehlých schodech. Taky jsou děti, u kterých to člověk vůbec nepředpokládá, komunikují, maximálně se nepodívají do očí, ono to zobecňování je z té zkušenosti nevyhovující.

Velikostně a vzhledově byl tvořen s konkrétním záměrem?

T: Velikost je taková, aby jednak nebyla větší než průměrně vysoké dítě a zároveň aby nebyla malá, tak aby se nestala hračkou. Eventuálně aby mohlo docházet k fyzickému kontaktu. Další věcí je, že některé děti mají potřebu po seznámení se objímat a vyhledávat fyzický kontakt, proto je z měkkých materiálů. Samozřejmě jednoduché tvary pro možné zapojování do hry, kulička na hlavě jako čepička, srdíčko. Základní barvy pro čitelnost dětí a možnost naší pro odkazování k barvám. Zrovna to, co zmiňovala Hanka se slepou holčičkou Barunkou, tak my jsme tam byli poněkolkáté a ptali jsme se dětí, než Barvička vylezl z krabice, jakou barvu má čepička, a jediná slepá Barunka to říkala, protože si to pamatovala pouze z her a interakcí s loutkou.

H: Ona vždy říkala "červenou jako jablíčko, tričko je žluté jako sluníčko", vždy měla připodobnění v paměti.

T: Proto loutka vypadá tak, jak vypadá. A je to manekýn, protože máme s tím nejlepší zkušenost. Třeba v jiných našich věcech používáme pro komunikaci maňásky, ale on má nevýhodu, že ho neodložíš, jak to uděláš, tak on nežije. A jakákoli jiná technologie loutky potřebuje něco pomocného pro jejich funkčnost a to zase při kontaktu s dětmi by mohlo vadit. A marioneta u dění raného věku vyvolává z nějakých důvodů děs, někdy se jí děti bojí.

H: Pan Barvička má výhodu, že může sám sedět bez vodících mechanismů. Oba dva lektori vstupují do děje a loutku mohou posadit a on "neumírá", ale pozoruje.

T: On byl prostě iniciovaný a teď sedí a čeká. My můžeme vytvářet situaci a později se vrátit pro něj.

Haptická stránka loutky hned od prvního návrhu?

T: Ano, ono to je zajímavé. Protože to vzniklo spontánně. Parametry, o kterých mluvíme, jsme nějakým způsobem vytvářeli z předešlých zkušeností, ale vzniklo vše spontánně a bylo to v podstatě hotové.

H: Ono se to vlastně nemuselo v průběhu let proměňovat, tak jako třeba název. Ten molitan, který je pokryt příjemným materiálem, byl příjemný na dotek a mohl vznikat kontakt. Oni ji vždy unesli, přenesli, mohli obejmout . . .

T: Když přibyla slečna Mašlička, tak to bylo z potřeby dětí i našich potřeb. Ta dětská byla, že když se něco hledalo, tak se došlo k bodu, že pan Barvička měl hledat kamarádku a z toho důvodu se zrodila Mašlička. K tomu nám to umožňuje motivační oblast, že něco dělá jedna postava pro tu druhou. Vznikne elementární vztah, který je dětem známý. Díky těm loutkám je to pro ně přijatelné, nejsou konfliktní, je to pro ně vystavěné, tím to otvírá obrovské množství motivací.

Vyvíjel se vztah loutek mezi sebou?

H: Ano, to má od začátku několik možností. My třeba v divadle máme, že první lekce je seznámení s panem Barvičkou, druhá lekce je o smutném Barvičkovi a děti řeší proč, měří mu teplotu, vaří dobré jídlo, až lektorka se ho zeptá. On jí něco pošeptá a my zjišťujeme že je osamělý, chtěl by svou kamarádku. Proto vyrážíme hledat kamarádku. Jednou se mu i děti nabídly, že jsou jeho kamarádi, a tak se to formulovalo, že on chce kamarádku, co mu je podobná, aby se mu vešla do krabice. On procestuje celý svět, dostane se na tři kontinenty, kde hledá kamarádku a nikde ji nenajde. Až se po únavné cestě vrací zpět domů a tam ji najde. Ona spí v jeho krabici, protože ji viděla prázdnou, tak se tam nastěhovala. To je jejich seznámení a usínají společně, tady je to jenom na závěr seznámení. Ve třetí lekci se zjistí datum toho dne a Barvička se dozví, že Mašlička má narozeniny. Motivací je veškerá příprava pro ni, když ona vyleze z krabice, tak je nadšená, že on vše připravil s dětmi, stůl, dort, dárek, prostě všechno. A později je už jejich vztah volný, může to být i tak, že ona vyleze první a bude motivovat tu akci. Například jednou motivovala tím, že nikdy neobdržela dopis a přeje si to zažít. Motivací je pro Barvičku jí udělat radost dopisem. Tím je to různé, zda dělá něco on pro ni nebo naopak. Záleží na lektorech a jejich stavbě.

T: Co se týká charakteru nebo spíše temperamentu, to záleží jenom na těch lektorech. Protože oba jsme dělali i s jinými partnery a vždycky to bylo jiné a nese to jinou dynamiku. Už jenom to, co já si dovolím ke kolegyni a manželce Hance, to si nedovolím k někomu jinému.

H: Může to být různorodé, třeba Klárka (lektorka TL v Ostravě) má Mašličku přísnější, ona mu klidně řekne, že Barvička je tlustý a musí zhubnout, jít cvičit a zdravě jíst. Ona to tak celé řídí. Já bych to připodobnila, že moje Mašlička bude často smutná.

T: Ona pořád někomu něco vyčítá.

H: Nevyčítá nikomu nic, ale..

T: Je ukřivděná.

H: Tak to není, moje Mašlička není ukřivděná. Jenom Tomáš Barvička je trochu "naschválíček".

T: Tam je fajn, když se ty charaktery potkají v rozdílnosti. Aby ta linka nebyla stejně ospalá nebo stejně afektovaná. Samozřejmě cholerická, aby se ti lidé doplňovali.

H: Většinou si ti lektori hledají podobu, aby jim to sedělo. Ono se to vždy vykrystalizuje průběhem zkoušení a hraní.

T: Kromě splnění všech věcí, které s sebou terapie nese, je ta svoboda pohybu, to je nejdůležitější. Protože tam člověk může být svobodný, autentický a pravdivý v té situaci k dětem. To je vždy nejdůležitější ve vztahu k těm dětem.

H: Jsou tam situace, kde je to čistě improvizální, protože jsou připravené pouze body toho programu. Aby člověk dokázal všechno vnímat, samotného partnera, loutku, děti a držet nějaký děj. Tak aby byl autentický, měl by tam dát něco ze sebe do té postavy. Protože kdyby byl přesně nastavený charakter, tak už by to bylo náročné. Hlavně pro ty, co jezdí do jednoho zařízení desetkrát za rok a v jiném zařízení, taktéž deset uvedení v roce, pokaždé nese jiné téma a ještě k tomu řešit ztvárnění onoho charakteru. Šlo by to, ale pro nás je mnohem lepší, když si to každý najde. Než abychom my jako tvůrci řekli, že Barvička je přesně takový a oproti tomu Mašlička taková. Systém toho hledání se nám potvrzuje, protože už víme, že to takhle funguje i u zdravotních klaunů. Oni mají setkání a semináře, kde si hledají svou postavu, tak aby jim seděla a bylo to z nich. Jde o tu živost a autenticitu.

T: Tam jde díky prostředkům tohoto typu o klientelu a to dotyčné dítě. Abych já mohl mít svobodnou vazbu, tak se musím cítit svobodně a řešit, že mám roli.

H: Ano, takže jejich vztah se svým způsobem vyvíjí a to podle toho, jaký je vztah těch dvou lektorů mezi sebou. A jak oni dva si to sami staví. Od počátečního oťukávání až po samotné zahajování Mašličkou a její požadavky.

Je krabice symbolem jejich společné domácnosti, nebo jsou pouze kamarádi?

T: Žijí v jedné domácnosti.

H: Nevím, jak to mají jiní lektori, ale my má, že je to jejich domácnost.

T: Je to tak velmi malé . . .

H: Ano, proto se musí vždy rozcvičit, protože to mají velmi maličké.

T: Ono to téma vztahu vzniká až kolem mentálního věku druhé, spíše třetí třídy. Jinak u malých dětí je to kamarádský vztah, ne vztah muž a žena.

H: Ale my to máme určeno pro sebe jako domácnost a máme je jako partnery, muže a ženu, co neměli svatbu.

T: Ano, už léta. A Mašlička by se ale konečně už ráda vdávala.

H: To je taky téma, svatba, pro moji Mašličku velké. Ale je pravda, že při lekcích pro děti s poruchami sluchu, klasickém průběhu na ty tři zmiňované lekce a po jejich společném žití ve třetí lekci, pak ty děti u další lekce říkaly, že už vylezou i s dítětem. Tudíž oni si namyslely, že vývoj je jasný a po dalším měsíci už budou mít dítě, a to se nestalo.

T: Ale stalo, my jsme po roce vyrobili Oldu. To je mapet, ale to už není metodologicky únosné. Protože máme dvě loutky, dva lektory, už to se řeší problémem jedné a plněním dětí s tou druhou, aby se zachoval lektor s loutkou a lektor mezi loutkou a dětmi.

H: To už pro Oldu by musel být třetí lektor.

T: My jsme Oldu využívali spíše samostatně.

H: Ale byly to trošku jiné dílny.

T: Ano, úplně jinak motivované.

A Olda je?

H: On leží ve skladu Theatru ludem. My jsme s ním dělali samotný program chvíli.

T: A co se týče tématu autistů a Downů, tak v podstatě k nám tady chodila jednou nějaká skupina autistů pravidelně.

H: Děti, co byly na autistickém spektru velmi různě. Od dětí uzavřených ve svém světě bez očního kontaktu, ve svém světě, až po ty, kde to bylo lehčího charakteru. Bylo to vždy nesmírně zajímavé a úžasné setkání, jak my hledali tu správnou podobu představení.

T: Tam bylo nejdůležitější, že ony měly víceméně každý svého asistenta a u jedné skupiny se asistenti trochu distancovali, čímž pro nás bylo velmi náročné držet celek skupiny. Jednak v podstatě nejsme schopni rychle načíst ty individuality a jejich projevy, zvláště v tak výjimečných osobnostech, a to je to nejdůležitější. Jde o udržení pozornosti, ve velmi rozdílné skupině, bez podpory asistentů. Nakonec došlo k našemu oslovení pro práci s dětmi i v průběhu, protože oni znají ty jednotlivce a mohou pomoc komunikaci s námi.

H: Já jsem jenom chtěla dodat, že my jsme se učili nebo získávali zkušenosti ve smyslu, že nevím, co se odehrává v jednotlivci, a tak být vstřícní nebo tolerantní ke každému. To dítě nemusí celou tu lekci sledovat, tak jsem většinou zvyklí. Tam třeba pobíhají ty děti, příkladem jeden chlapec nám pobíhal kolem nás dokolečka a vždy na aktivitu se nás chytil, třeba lana, a potom zase běhal dál.

T: Nakonec ta skupina jednou přišla a chlapec začal běhat, já jsme říkal asistentce, ať ho nechá v pohybu. Ony ty děti mají obrovskou výdrž, my jsme celou lekci odvedli uvnitř obíhaného kruhu chlapce, kde ale stále paní asistentka běhala za tím dítětem. Já jsem jenom zaslechl, jak říká : "To byl teda blbej nápad". Nebo jeden chlapec s autismem nám vlezl do krabice.

H: Ano, vlezl do krabice a my jsme si toho nevšimli.

T: Je to tak, děti pracovaly společně s Barvičkou a najednou jeden chlapec zmizel, ležel v krabici.

H: To jsme si potom s učitelem dotyčného dítěte interpretovali jako jeho pokus o prožití života pana Barvičky. Prostě si chtěl vyzkoušet, jaké to je být v jeho domě zavřený. Ten chlapec byl spokojený, že si to mohl zkusit. On prostě chtěl mít fyzický prožitek jako ta loutka.

T: Takových příběhů je samozřejmě spousta, jednou k nám přišla skupina a chlapec dostal tenzi, nemohl sejít schodiště. Tak jsme jim tam nanosili polštářky pro toho chlapce a asistenta a oni tam seděli. My začali klasicky dílnu, uprostřed sálu a během setkání bylo vidět, jak on se pomalu přibližoval, až se na konci lekce to dítě do skupiny připojilo. Jenom prostě člověk musí být vnímavý i na takové věci a netlačit. Eventuálně pedagogům pomoci, aby neměli špatný pocit, že oni musí nějak to dítě tlačit.

Jaká skupina účastníků byla pro zkušební lekce?

T: To byly kombinované vady, byly tam děti s tělesným postižením i s mentálním.

H: I kombinované vady, tam bylo třeba fyzické postižení doplněné mentálním. Byla tam i slepá holčička, která neviděla od narození, potom tam byly děti, co měly střední mentální retardaci, bez jakékoli fyzické obtíže. Bylo to tam velmi kombinované. A bylo tam i pár autistů, ale neznáme jejich diagnózy do hloubky. A byla to konkrétněji základní škola s rehabilitačním programem a tam ty děti, ony mohly navštěvovat tu školu osm let, do osmé třídy, takže ony byly namíchané z různých tříd, ale zhruba od čtvrté třídy do osmé. Mentálně to samozřejmě bylo jinde.

Jaké jsou vaše zkušenosti s účastníky předškolního věku?

H: Předškolního? My jsme měli asi většinu už na školách, protože ony byly třeba autistické děti i na základní škole v Opavě, ta skupina, o které mluvil Tomáš, to byli také školáci.

T: Ale jedna skupinka v Opavě byly děti předškoláci, to byla třída ze sociálně slabých skupin.

H: Ano, to byl nultý, neboli přípravný ročník. To jsou předškoláci, to je v Opavě zřízeno při základní škole. Dnes už to nefunguje, ale myslím si, že to bylo tehdy velice osvětlené, tam chodily děti ze sociálně slabých rodin. Aby se naučily školnímu rytmu.

T: Celkově návykům, protože vyrůstaly v rodinách, kde nebyla žádná motivace. Byla to jejich socializace.

H: Ano, ale ony neměly žádné jiné znevýhodnění. Jenom to sociální, většinou chudší rodiny, devět i deset sourozenců . .

T: Převážná část dětí byla romských, ale bylo tam zajímavé, že ony byly zdravé. Mohly dělat všechno, ale hendikep sociální byl. Proto ony mezi sebou pořád soutěžily, vlastně měly větší problém spolupráce, vždy tam byla potřeba dominance.

H: To je krásně vidět ve videodokumentu o Terapii loutkou. Ony na začátku tvoří kruh a tyto děti nebyly schopné udržet kruh, protože se vždy někdo posunul do středu, aby

byl blíže Barvičkovi. Ony se vždy pomalu sunuly, až byly všechny na té krabici a já je zase vracela do tak zvaně sociálního kruhu. Protože tam všichni dobře vidí, když jich bylo deset, maximálně dvanáct, tudíž ideální pro veškerou naši práci. Nakonec jsem to dělala tak, že musely ležet na břišku s rukama pod bradou, aby nedocházelo k posunu, ať máme prostor pro odehrání počátku příběhu s rozcvíčkou. Aby je člověk uzemnil nejenom sezením, ale muselo to být celofyzicky.

Máte nějaký limitní počet účastníků?

H: Máme limit 15, ale ideál 12. Patnáct je opravdu hranice, dvanáct je ideál a když je větší postižení, tak může být méně. Ale při počtu třeba čtyř dětí je to pro některé věci málo, příkladem je držení lana nebo látka na spaní, to v nízkém počtu vázne.

T: To jsou ty věci, které staví na spolupráci. Tam už to přestává být funkční, ale vždy se to dá přizpůsobit.

H: Také hraje roli míra postižení, samozřejmě ve větším postižení nevádí, když je jich méně.

T: Tam je vždy otázka, proč dvanáct, je to komfort pro lektory i děti. Jsme schopni tento počet dětí mentálně pojmout i s drobnými charaktery při seznamování. Prostě Hanka jde přede mnou a já se už dívám na reakce, potom jdu já, zase se rozšíří ta reakce. Pan Barvička se vítá a znovu se to dítě zapojuje do představení. A ve dvanácti to lze sledovat a variovat na to přístup k jednotlivci. Jde o dělení pozornosti v různých poměrech, někdo chce více, nebo naopak víš, že někdo potřebuje klidnější přístup a kolektiv. A s každým dítětem navíc se tohle ztrácí, už více pracujeme s kolektivem.

H: To je super téma, protože já jsem to teď v nové knize, co vyjde o Terapii loutkou, zmiňovala a řeším i minimální počet. Mám pocit, že jsem uvedla minimální počet na pět nebo šest účastníků. A myslím si, že počet šest až dvanáct je příjemný pro práci. Zase je zde předpoklad, že každý pedagog, co čte texty o téhle práci, se bude vnitřně ptát na konkrétní počet.

T: Jasně, jim navíc nemusí dojít proč, vždyť je to fajn program. Proč jich tam nebude dvacet, vždyť je to divadlo. Oni si nemusí uvědomit kontext, který je naším tématem.

H: Proto v knize se věnuji u příkladu s dvaceti účastníky, proč se to nemusí dařit. Protože je to moc pro tento typ divadelní interakce. Je to o pozornosti a individuálním přístupu lektorů ke každému jedinci. Ve chvíli, kdy je tam místo jednotlivců jedna masa

v podobě patnácti a více, tak nejde zaznamenat, co říkají a dělají. Ale ve 12 to lze, zároveň je prostor pro interakce na jejich návrhy či připomínky.

T: Stále to vnímáme jako individuální vyjádření dítěte. Jakmile je to nad 15 účastníků, tak už je to nálada nebo názor celé skupiny, tam se to děje.

H: A jde i o temporytmus představení, jenom při představování je obrovský rozdíl už mezi 12 a 15 účastníky. Ty tři individuality v rozdílu udělají hrozně moc. A upadá pozornost. Tím pádem při ideální počtu lze všechny děti zaujmout a angažovat je. My jdeme chvíli za sebou, zhruba o dvě děti a stát to udržuje pozornost všech. Než dojde ten druhý, už se hýbe Barvička a děti mají co sledovat.

Máte v projektu rozdělené funkce, případně zda se v průběhu vyvíjely?

H: Trochu ano, vedení loutek je dané a já většinou rozehrávám ty aktivity. Jsem prostředníkem mezi dětmi a panem Barvičkou, podávám to téma oběma stranám.

T: Tam je důležité pro děti to, že Barvička není žádný superhrdina. On může být tím, kdo má kladný vztah s dětmi. Tím, že neví, neumí a ptá se dětí, oni mu díky tomu věří. Je i zjištěno průzkumy, že když dospělý předstírá, že neví, tak dítě je motivováno radit, ale podvědomě cítí hru, on to prostě jenom dělá. Ale u loutky je to pro ně autentické, oni mohou s tím hrát a pomáhat mu. Na tom stojí i motivace jejich zapojení, protože on řekl, že neví, a oni hledají možnosti.

H: Ano, já to dělám, že se zeptám dětí, a dám tam nějakou chvíli na reakci. A když ne, tak já navrhnou, ale nedělám to okamžitě, oni potřebují čas.

T: Je důležité, aby to byly aktivity těch dětí, to znamená při tématu narozenin ony navrhnou květiny, dort nebo dárek.

H: Já se snažím přijmout všechny podněty, někdy nelze vzít do hry všechny podněty, ale přesto odpovím třeba : "To je super návrh, ale pamatuj si ho a necháme si ho na příště, nebo to nakreslíš." Nemusí se udát vše, ale oni musí vědět, že je slyšíme. Je třeba potvrzovat, že jsou součástí.

T: Tak je ta akceptace velmi důležitá.

H: Někdy mi přijdou legrační u rozcvičky návrhy cviků, protože já se samozřejmě chytám každého pohnutí jakékoli částí těla, protože ty pohybové možnosti jsou velmi různorodé. Proto někdy je cvik "trošku zvednout ruku", prostě u některých postižení se musíme chytat každého detailu.

Proč zrovna slečna Mašlička a pan Barvička?

H: To vyšlo z dětí. U úplně první lekce jim ty názvy daly děti.

T: Ona byla ze začátku skupina, která dala jméno Pepa. A to se nám nelíbilo.

H: Hlavně my dali skupinám prostor vymyslet si jména a každá skupina dala něco jiného. První byla Barvička, potom přišel Pepa a ve třetí jiné jméno, což přineslo problém se jmény. Tak jsme se už později z praktických důvodů rozhodli přijít s konkrétním jménem, bylo námi určeno to úplně první od dětí, Barvička. A slečna Mašlička byla taky od dětí. Padlo více návrhů na první lekci, já z nich vybrala Mašličku a od druhého kolektivu se už představovala s pevně daným jménem. Už nikdo nedostal nabídku k výběru jména. Prostě první děti před dvaceti lety to určily a je to pan Barvička a slečna Mašlička.

Probíhaly nějaké technické změny u loutek?

T: V zásadě ne, technologicky ne. Možná snad jenom na rozdíl od těch prvních, co vyráběli tady kluci v ateliéru a později jiných dílnách, tak se maximálně technologicky použila lepší lepidla, ale jinak ne.

H: Mění se trochu tvar hlavy Mašličky podle konkrétní výroby a lehce barva dle dostání konkrétního odstínu. Protože my je obnovujeme jednou za sedm až deset let. Tak jsem zjistila, že někdy je kulatější, jindy oválnější hlava. Taky se mi zdá, že už jsem si zvykla na drobnější Mašličku a potom jsem dostala "hrombabu", je to kus od kusu. Každá je jiná a je to umělecké dílo.

T: Hlavně ta věc je tvarově jednoduchá, tudíž jsou odchylky, ale nejsou zásadní.

Vypadal by Barvička stejně, když by vznikl dnes?

T: To těžko říct. Ale nyní máme nejnovější Bato a Lato, to vychází ze zkušenosti, která souvisí s Barvičkou a Mašličkou. Takže z mého pohledu je to odpověď, já neříkám, že by byly přesně takové. My jsme kdysi jeli do utečeneckých táborů, nechali jsme si udělat dvě postavičky a ty elementární věci byly taky důležité, akorát vypadaly trochu jako ufoní. Byl to taky můj návrh, jenom je vyráběl někdo jiný.

H: Ano, jenže tady to dělají kluci v dílně, co s tím mají zkušenost, a pan Barvička nám krásně sedí. Protože oni vědí, jak na to, tyhle loutky dělala výtvarnice, která měla jiné zkušenosti a ony nesesí, ty se jmenovaly Hoho a Ach. Musíme je opírat.

T: Tam ale nebylo podmínkou, aby ty loutky seděly, nebylo to potřeba.

H: Teďka to už ale zase potřebujeme. Chtěla jsem říct, že si myslím, že už by dnes pan Barvička neměl v hlavě to logo. Neměl tu spirálu, měl by normální hlavu. Já mluvím za Tomáše, ale myslím si, že by vypadaly dost podobně, jenom by ta hlava byla kulatá.

T: Je to možné.

Děkuju Vám za Váš čas.

H: My děkujeme.

Průvodní představení Terapie loutkou pro pedagogy

TERAPIE LOUTKOU

POPIS PROJEKTU:

Terapie loutkou je specifická vzdělávací a arteterapeutická metoda využívající divadelně-tvořivé aktivity při rozvoji, vzdělávání a začleňování lidí se speciálními potřebami. Theatr ludem z.s. provádí terapii loutkou kontinuálně od roku 2005 a své aktivity neustále rozšiřuje a inovuje s důrazem na vysokou kvalitu práce.

V terapiích loutkou se využívá terapeutické funkce divadla k motivaci účastníků a k jejich osobnímu rozvoji – účastníci jsou zapojeni mentálně i fyzicky. U osob účastnících se divadelně-tvořivých aktivit dochází ke zvýšení pocitu důležitosti, sebevědomí a sebeobjevování.

V každé lekci komunikují lektori s žáky prostřednictvím loutek – ta je zde partnerem dětí. Setkáváme se s velice silnou vazbou, kterou mají klienti vybudovanou ke dvěma loutkovým postavám – Pan Barvička a Slečna Mašlička a skrze ně také k lektorům. **Díky tomuto pocitu důvěry vzniká u klientů silná motivace k vykonávání aktivit. Každá dílna začíná a končí jednoduchým rituálem, který žáci znají, reagují na něj a stávají se tak přirozeně aktivními tvůrci příběhu.** Následuje příchod loutkové postavy - Pana Barvičky, který v každé dílně řeší problém. Nedokáže jej však sám vyřešit, a děti společně s lektory pomáhají najít řešení daného problému skrze nejrůznější aktivity s materiálem. Tímto způsobem mj. dochází k rozvoji účastníků.

Díky materiální různorodosti můžeme dotvářet dílny tematicky a díky variabilitě materiálů (magnety, magnetické písky, senzomotorické padáky, skládačky, pěnové houby, látky, papíry aj.) rozvíjíme i nová témata, která vedou nenásilnou formou klienty ke vzdělávání a zbavování strachu z neznámého prostředí či situací (návštěva lékaře, pomoc při úrazu, cestování a chování v dopravních prostředcích, sportovních a kulturních zařízeních, apod.). Realizací dílen dochází k nácviku sociálních dovedností a podpoře a rozvíjení kulturního vyžití klientů se specifickými potřebami.

Jedním ze základních principů je zážitek účastníků v průběhu dílny, psychosomatický rozvoj, emocionální prožívání, spolupráce, tvoření, hra a především svobodný projev.

Tento typ lekcí (struktura, náplň a způsob práce s loutkami) je pod ochrannou známkou THeatr ludem a v dané podobě a rozsahu není známá nikde jinde v Evropě.